

2000 – en oversigt

Af Poul Juul Foss

Pseudobegivenheden, at vi nu efter vesterledens kalender skulle skrive år 2000, optog sindene – måske dog ikke i det omfang som mange havde ventet. I sin årlige tale til nationen udtalte dronning Margrethe II, som aldrig lægger skjul på sin kristne trosholdning, at hun ville bruge større ord end flertallet gør i dag ved at ønske sit folk "Gud i vold", et udtryk som ifølge hendes majestæt var tegn på dyb tillid uanset tilværelsens barske kår. Udtalelsen blev kommenteret vidt og bredt. Den kendte debattør og filosof Arno Victor Nielsen var tydeligt irriteret og mente, at dronningens tale var "en lang klagesang", og at hendes kristentro "var steget hende til hovedet"; desuden kom Nielsen med en noget besynderlig sammenligning mellem dronningen og Martin Heidegger, der i et berømt interview fra 1976 konstaterede, at "Nu kan kun Gud redde os". (Jyllandsposten (JP) 0201). (Årstal angives kun hvor det ikke drejer sig om år 2000). En tilsvarende forargelse over dronningens gudstro førtes til torvs af (Ekstra Bladet (EB) 2403), hvor en overskrift hed "Margrethe kirke-amok". Anledningen var at hendes majestæt havde været i kirke fire gange i påsken.

Samme guds frygt som hos dronningen hørtes imidlertid ikke i statsminister Poul Nyrup Rasmussens nytårstale, udover at vores gamle kirkebygninger blev nævnt. Rektor ved Dansk Bibel-institut Jens Ole Christensen forstod godt, at dronningens udtalelser havde vakt opsigt; han bemærkede dog at hendes ord i en missionshussammenhæng ville blive betraget som en smule vage. (DBIposten no. 2). Heller ikke fra diakonal, økumenisk side var man tilfreds med "alle de flotte nytårstaler, herunder statsministerens", for, som Folkekirken's Nødhjælps generalsekretær Christian Balslev-Olesen sagde, så har man åbenbart fuldstændig glemt klodens fattigste lande. (NØD no. 3 s. 3).

Nu handler denne artikel ganske vist ikke om de to mest fremtrædende danske personers religiøse indstilling. Men mon ikke statsmi-

nisterens attituder mere dækkede almenhedens synspunkter end at dronningens kristne tro tør betegnes som fællesgods.

Akkurat som i de foregående seks oversigter samler vi os om kirkens og religionens kår i Danmark. Som gennem sekler lyder der rundt om en sund og karsk forkyndelse, ligesom der udføres en diakonal indsats med blik for svigt fra samfundsinstitutionernes side. Et bemærkelsesværdigt arbejde i folkekirkens tjeneste så dagens lys i salmebogskommissionens betænkning om en ny salmebog. I Afrika, Asien og Syd-Amerika arbejder mange missionærer fra danske, folkekirkelige og frikirkelige selskaber. En indsats som formår at tage højde for de ændrede vilkår for at udbrede evangeliet uden for den vestlige kulturkreds. Missionsinteressen i kirkefolket her hjemme synes dog nok så beskeden, og missionsselskaberne har svært ved at rekruttere nye missionærer. Servicekirken markerer sig til gengæld tydeligere og tydeligere - den vil jo så gerne komme tidens mennesker i møde. Studerede man således gudstjenestelisterne for København og store dele af Sjælland konstateredes det at den gamle skik med at fejre nytårmorgen gudstjenesteligt i høj grad var forsvundet til fordel for gudstjenester om eftermiddagen, hvor folk formodentlig havde sovet nattens belastninger ud. Folkekirken står sig naturligvis ved at komme sin samtid forkyndelsesmæssigt i møde, men tvivlen hersker, om man ikke let giver køb på grundvæsentlige evangeliske sandheder dersom åbenheden fra kirkens side består i en fidel leflen for tidens vage religiøsitet. En sådan bekymring har jeg da også lyttet til og refereret. Det gælder blandt andet den kritik, der opstod i forbindelse med at en folkekirkepræst indbød den tibetanske eksilleder Dalai Lama til at tale i sin kirke.

Forventningerne til det nye årtusinde var i øvrigt ret ensartede hos religiøse ledere, fremgik det af en udsendelse på DR P 1 den 1. Januar. Således forudså overrabbiner Bent Lexner at jødedommen i løbet af 100 – 200 år ville få klart færre tilhængere, blandt andet på grund af antisemitismens næsten-usynlighed i vores samfund, hvorved assimilation med de lyshårede er blevet så let, og fordi staten Israel trak mange unge jøder til sig, idet den nye generation oplevede bedre kunne sikre sin jødiske fremtid dér. Fatim Alin konstaterede en betydelig konvertering af danskere til islam, ligesom han så flere og flere bevidst religiøse muslimer. Måske ville Danmark langsomt blive et muslimsk samfund, og muligvis ville det skandinaviske demokrati mere få karakter af muslimsk demokrati, sagde Fatim Alin nok så forsigtigt uden at definere begrebet "muslimsk demokrati"

nærmere. Biskop Niels Henrik Arendt betragtede ikke en voksende islam som en fare for danske kristne, men derimod som en udfordring. Den katolske biskop Ceslaw Kozon troede ikke på en katolsk vækkelse i Danmark, men det gjaldt heller ikke for romerkirken om at føre en offensiv strategi, men om at viderebringe troen.

Ingen af de ovenstående frontfigurer var altså præget af den helt store optimisme med hensyn til fremtiden, og der lød ej heller jubeltoner fra samme personer over det forrige århundrede. Røster i folket var direkte kritiske. Lektor teol. dr. Nicolai Winther-Nielsen fra Menighedsfakultetet var særdeles pessimistisk i sin betragtning af nutiden: Fordums tiders kristne kultur var på det nærmeste tilintetgjort. Kirken var blevet marginaliseret, medens det danske folk dyrkede pengeguden og umoralen og var fyldt af alskens overtro. (Vennebladet (Menighedsfakultetets blad) no. 1 s. 2-3). På samme linje lå missionsteologen, professor Viggo Mortensen, når han om sekulariseringen skrev at den ikke indebar a-religiøsitet, da mennesker nok kunne have åndelige engagementer, men betød at religionen fremstod som et nichefænomen uden indflydelse på samfundsværdierne. (Udsyn no. 3 s. 12).

Kristeligt Dagblad (KD) som i generationer har fulgt det kirkelige liv i Danmark, oprindeligt ud fra klart indremissionske positioner til en mere bredspektret kirkelig orientering, har efterhånden udvidet interessefeltet, så det nu nærmest kan betegnes som et "religionsblad" der står åbent over for alle mulige religiøse strømninger, hvor teosoffer, unitarer, og ikke mindst spirituelle enkeltpersoner tildeles en ikke ringe opmærksomhed. Samtidig udtrykker bladet ofte en betydelig skepsis over for folkekirken som helhed, men informerer gerne om alternative, folkekirkelige tiltag. Hvad angår denne undersøgelse af især folkekirkens stilling i dagens Danmark må det anføres, at KDs værdi som primærkilde vurderes mere begrænset end tidligere netop på grund af bladets spredning af interesseområdet. I stedet vil søgelyset i højere grad blive rettet mod markante strømningers og personers udtalelser i tidsskrifter og forskellige medier.

At religionen eller bedre *religionerne* lever i Danmark er tydeligt nok. Ikke mindst islams tilstedeværelse optager mere og mere sindene. Holdningen til muslimerne kædes ofte eller oftest sammen med indvandrerproblematikken i det hele taget. Hvor tæt man i øvrigt kan forbinde religion med politik og etnisk baggrund i disse sammenhænge er et spørgsmål for sig. I denne artikel vil sagen spille en vigtig rolle set ud fra en kirkelig og teologisk synsvinkel.

Kirkelige røster i dagens debat

At præster, teologer og mange lægfolk i det kirkelige miljø ofte er velformulerede debattører er et faktum. Og når de ikke altid ud til offentligheden med budskabet er deres overvejelser om tidens problemer alligevel tit markante, og ikke blot hvad angår den interne kirkelige samtale. Til billedet hører tillige at en del gejstlige synes at være særdeles ivrige for at gøre sig offentligt gældende, og selv sender pressemeddelelser ud om deres planer. At så journalister skal producere deres "historier", som ganske vist ikke altid stemmer overens med de mediesøgendes interesser og formuleringer, er lige så udbredt som når kändisser påstår sig fejl citerede. Men at medierne øjensynlig finder synspunkter af kirkens folk notable, fører vel ikke for alvor til den antagelse, fremsat af religionshistorikeren Mikael Rothstein, at religiøsiteten i stigende grad optager danskerne. (Berlingske Tidende (Ber. Tid.) 2304). Faktisk kan iagttageren opleve den religiøse interesse som noget af et overfladefænomen. Rothstein er dog klar over, at interesse for religiøse spørgsmål ikke nødvendigvis får folk til at melde sig ind i et af de talrige religiøse samfund. Politiken (Pol.) 0407.

Tidehvervsbevægelsen som har haft så stolte traditioner i dansk kirkelivs debat og teologi med figurer som N. I. Heje, Gustav Brøndsted, Tage Schack, K. L. Aastrup og K. Olesen Larsen og mange andre at nævne høres nu næsten alene gennem de to præstefætre og medlemmer af Dansk Folkeparti Jesper Langballes og Søren Krarups røster. Sidstnævnte giver i EB sine meninger til kende for en bred læserskare. Danskheden, indvandrerproblematikken og menneskerettigheds-ideerne har i de senere år provokeret Krarup og hans venner på det voldsomste. Således også i år. I EB for 0501 krævede han handling og erkendelse af realiteterne. Virkeligheden for Krarup var at tage sin tilværelse som et skabt menneske alvorligt, og det at være menneske var at kende sine grænser, blandt andet som dansker. Men den fordærlige humanisme havde gjort mennesker socialt og politisk lige, således at det ikke længere var et folk tilladt at hævde retten til sit eget fædreland. Nu gjaldt det om konkret om at gøre op med menneskerettighedsidologiens svindel for at kunne forsvare det danske folks ret til egen jord.

Et giftigt angreb på vores førende politikere leverede Krarup i Tidehverv, nr. 2, s. 21-22. Her skrev han om de "toneangivende undermålere", "svigefulde magthavere" og "feje og samvittighedsløse små

mænd", som han sammenlignede med besættelsestidens samarbejdspolitikere. Samtidig politiserede Krarup selv på livet løs ved at prise Dansk Folkepartis og dets leder Pia Kjaersgaards indvandrerpolitik. I TV 2-nyhederne 19. oktober blev det meddelt, at Krarup var opstillet som folketingskandidat i Sønderborgkredsen for DF. Samme medie kunne 0911 oplyse, at Jesper Langballe var opstillet for DF i Viborgkredsen.

I Tidehverv no. 2 stod et større essay af cand. mag. Peter Neerup Buhl: Menneskerettigheder og Danmarks eksistens, s. 26-38. Med henvisning til blandt andre så forskellige personer som professor Justus Hartnack, den konservative, politiske filosof Edmund Burke (1729-1797) og Chiles tidligere diktator Auguste Pinochet, angreb Buhl menneskeretsideologien for at underminere nationalstaternes selvstændighed til fordel for en falsk, universel egilitarisme, der ville indskrænke europæernes livsmuligheder ved at legitimere en hæmningsløs indvandring. Men menneskerettighedsforestillingerne duede simpelthen ikke, da de var fundamentalt i strid med "verdens og menneskenes natur". Derfor gjaldt det om at bekæmpe menneskerettighederne for at Danmark fortsat kunne bestå.

Dagbladet *Aktuelts* chefredaktør Anders Jerichow skrev en bidende recension af en lille bog, forfattet af Søren Krarup. Læsningen af den bibragte anmelderen en væmmelig fornemmelse af "en totalitær drift – tilmed i kristendommens navn". Det krarupske anliggende drejede sig ifølge Jerichow ikke om teologi, men var et angreb på den udbredte vilje til at hævde menneskerettighedsideerne over for statslig suverænitæt. Og i sin polemik benyttede Krarup gudsforestillingen ikke bare som en modsætning til, men som en overlegen størrelse i forhold til menneskerettighederne. (Aktuelt 1608).

En lavmælt kritik af menneskerettighedsproblematikken kom fra valgmenighedspræst Morten Kvist. Oprindelig var disse rettigheder ment som et forsvar mod især statslige overgreb, men nu blev de betragtet som overordnede normer som alle og enhver kunne henholde sig til. Faktisk havde menneskerettighederne hos os udviklet sig til en "erstatningsreligion", som der måtte sættes et stort spørgsmålstegn ved. (Højskolebladet no. 30 s. 4.)

Professor Viggo Mortensen betragtede menneskerettighederne som ægte børn af kristendommen. Han sammenlignede dem med den lögstrupske filosofiske teologis påstand om den absolutte, moralske fordring. Menneskerettighederne kunne trods deres genesis i kristendommen forstås som alment menneskeligt gældende, hvilket

ifølge Mortensen var vigtigt i den interreligiøse dialog i globaliseringsens tidsalder. Og han knyttede forbindelse mellem religionernes virke sammen med arbejdet for humane vilkår for klodens mennesker. (Kritisk Forum for praktisk teologi no. 80/2000 s. 42f og s. 52f.)

Den 28. september afholdtes der folkeafstemning om hvor vidt Danmark i højere grad skulle tilslutte sig det valutariske samarbejde i EU: I diskussionen indgik flere emner, som ikke vedrørte selve afstemningen, men afspejlede manges syn på EU-institutionen. Således blev folkekirkens kommende status i det fælles Europa inddraget i debatten. I en diskussion 3008 i DR P1 fremførte Søren Krarup nok engang den ofte hørte påstand at folkekirkens eksistens var truet på grund af EU.s antidiskriminationsprincipper på det religiøse område. Medlem af EU-parlamentet Jens Kirk kunne i KD 0109 ud fra en EU-erklæring fra 1997 dokumentere, at EU hverken vil eller kan desavouere de enkelte staters lovgivning vedrørende de nationale kirker og religiøse sammenslutninger iøvrigt. Kirk bemærkede, at det enkelte land kulturelt jo havde sin egen religiøse historie, som folket ønskede uanfægtet.

Konkrete, aktuelle anslag mod folkekirkens gældende grundlag har det vitterlig været svært at konstatere. En lille dansk tøven må dog noteres, idet regeringen har udsat dansk underskrivelse af den europæiske menneskerettighedskonventions udvidelse med en protokol vedrørende antidiskrimination. Kirkeminister Margrethe Vestager oplyste i Folketingets spørgetid, at regeringen ville være helt sikker på at der ikke forelå uoverensstemmelser mellem protokollen og dansk lovgivning herunder statens støtte til folkekirken. Folketings-tidende Spm. nr. US 15 - besvaret 21/11-2000.

Som bekendt og allerede nævnt har tidehvervske bannerførere og visse højskolekredse længe været glødende modstandere af EU-samarbejdet, som de har opfattet som den største fjende af den danske nation og vores folkekirke. Men disse folk har også fået modspil. Dr. phil. Hans Hauge forsvarede sammenhængen mellem dansk kultur og kirke og så den traditionsrige, europæiske dannelse. Tidehversgrundtvigianernes manglende sans for denne sammenhæng, var ifølge Hauge forklaringen på disse folks nationale isolationisme, og dermed deres uvilje mod EU. (HH: Dansk kirke og europæisk dannelse, i bogen *Kirken og Europa*, Aarhus Universitetsforlag, s. 199-213 særlig s. 202 note 5.)

En påstand af de hyppige går ud på, at EU er katolsk inficeret; så-

ledes henvises der ofte som eksempel på EU-flaget med dets tolv stjerner og blå baggrund, en ikon der minder om Jomfru Mariadyrkelsen. Sp. Helge Rørtoft-Madsen, der er en indædt EU-modstander, hævdede at "EU er mere katolsk end protestantisk." EU-centralstyringen fandt han helt i tråd med Vatikanets kulturpolitik, ligesom det såkaldte solidaritetsprincip var ganske i overensstemmelse med romerkirkens lære om familien og det sociale liv. (KD 1209).

Et skarpt angreb på nutidsudgaven af Tidehverv kom fra sp. Henrik Wilhjelm. For Wilhjelm at se kunne Krarups agitation betegnes som "en studentikos karikatur af teologisk arbejde". Den krarupske holdning måtte afvises ud fra et kristent kultursyn, der lå i god forlængelse af FNs menneskerettighedserklæringer. Den mellemmeneskelige indstilling var særdeles væsentlig for danskheden, og den stod over al "hjemmefødingsret". Særlig ulykkeligt fandt Wilhjelm det, at den politiske umenneskelighed her og i udlandet blev legitimeret af gejstlige personer. HW: Om teologi, danskhed og Tidehverv. (Præsteforeningens Blad (Prf. Bl.) no. 7 s. 144-145). At Tidehverv har mistet tilslutning hos tidligere trofaste støtter er vist ikke ukendt; pastor emeritus Andreas Davidsen kunne berette, at mange tidligere tidehversfolk i dag ikke ville "have noget som helst med bladet at gøre". (Prf. Bl. no. 13 s. 287).

Korshærshæfen Bjarne Lenau Henriksen, der er en sværvægter i den sociale debat, opfordrede stærkt til integration af de tilkomne fremmede, ligesom han hævdede at frygten for de andre religioner var "ligefrem proportional med vores fremmedgørelse over for vores kristne tro". Korshærbladet no. 2 bagsidekommentar. Lenau Henriksen har igennem årene været vagthund når det gjaldt samfundets angivelige svigten over for de ringest stillede i samfundet, og han udtrykte det i år markant ved at Danmark "har udviklet en asocial og ekstremt udstødende adfærd over for en menneskelig elendighed, som er et ulykkeligt produkt af det samme samfunds udvikling." (Korshærbladet no. 5 bagsidekommentar). Og Lenau Henriksen tilskrev liberalismens tale om menneskers eget private ansvar som medvirkende til den sørgelige situation, samtidig med at denne snak havde nået et skammeligt lavpunkt af stupiditet over for de udstødte. BL i sin årsberetning for Kirkens Korshær. (Korshærbladet no. 6 s. 75.)

Et vist ikke tidligere set initiativ bestod i at bispekollegiet opfordrede menighedsrådsmedlemmerne til som indsamlere og bidragsy-

dere at bistå den humanitære organisation Røde Kors søndag den 1. oktober. (Menighedsrådenes Blad (Mr. Bl.) no. 9 s. 38.)

De kirkelige retninger

Indre Mission fik i 1999 en ny generalsekretær idet den hidtidige landssekretær Jens Olesen blev forfremmet. Olesen virker ligesom formanden Christian Poulsen solid og traditionel. På ét punkt synes han dog at være positivt opmærksom på en problemstilling som organisationen i sin lange levetid ellers ikke har været meget engageret i, nemlig at IM ikke appellerer meget til den voksende mængde intellektuelle. (Indre Missions Tidende (IMT) 0901 s. 12f.) Et bud på, hvorledes IM skulle kunne nå de mennesker, der tit regner sig selv for landets åndelige elite, lytter man indtil videre forgæves efter. I et lille hefte *Jesus Kristus er Herre* som IM udgav sammen med andre højrefløjsorganisationer, hed det, at man ville tilstræbe metoder "der kan tale ind i tiden og tidens mennesker. Vi vil lade os udfordre af menneskers spørgsmål og protester mod vor tro". Netop en sådan vilje og evne til dialog med samtiden er det imidlertid vanskeligt for den udenforstående at få øje på. Under alle omstændigheder står højrefløjen med et kommunikationsproblem i relation til kulturlivet. Samtalen med nutiden bliver næppe hellere mere fremkommelig når IMs formand kunne regne det for direkte uvederhæftigt, når man i kirken fortav læren om et evigt pinested. (IMT no. 18 lederen.) Og når han i sin formandsberetning kunne fremhæve at både glæden over frelsen og frygten for egen og de andres fortabelse havde deres plads i IM. (IMT no. 26 s. 9) En anden fremtrædende figur på den kirkelige højrefløj sp. Finn Kappelgaard, var heller ikke så trendy, når han som et eksempel på "menighedstugt" anførte, at en leder i en missionsk bevægelse kunne sættes fra jobbet, hvis han boede sammen med sin kæreste. (Missionsvennen (MV) (Luthersk Missionsforenings blad), no. 2 s. 7.)

Som andre bevægelser og organisationer - kirkelige som ikke-kirkelige - lider IM under dalende tilslutning. IMs administrationschef kunne oplyse at indtægterne var faldende selvom de enkelte venner ydede større beløb gennemsnitligt, men de var færre om det, og IMT måtte ligeledes notere en tilbagegang af abonnementer. IMT no. 5 s. 18.

Den kirkelige situation har længe fået det til at rumle i kirkens højrekredse angående en separation fra folkekirken med dannelse af fri-

menigheder for øje. Af Finn Kappelgaards formandsberetning i Dansk Bibel Institut fremgik det, at undervisere og studerende på DBI fortsat tumler med sådanne tanker. Kappelgaard forstod udmærket sådanne planer, men opfordrede alligevel til at man arbejdede inden for de folkekirkelige rammer "hvor det er muligt". (DBI posten, no. 4 s. 3) Formanden for Menighedsfakultetets bestyrelse, sp. Allan Graugaard Nielsen, iagttog en udtømning efter salamiteknikken af folkekirkens åndelige liv. Udskridningen af bibelsk kristendom gik i et roligt, næsten umærkbart tempo, så at mange bare tog processen til efterretning. Som eksempel nævnte Graugaard Nielsen spørgsmålet om kirkelig markering af homofiles registrerede partnerskab, og nævnte i den forbindelse en konkret sag hvor der i Ålborg uden biskoppelig indgriben var foretaget en kirkelig handling med en slags tilspørgsel til parterne. (Vennebladet nr. 10 leder.)

Det traditionelle, diakonale arbejde, der tidligere i vidt omfang var båret af im-kredse, havde heller ikke de bedste betingelser i kirkelivet. Generalsekretær Jens Olesen bemærkede at diakoniens største udfordring i dag lå i, at man inden for kirken ikke tog just denne opgave alvorligt nok. (IMT no. 19 lederen.) Derimod synes den humanitære, diakonale virksomhed der udføres af Folkekirkens Nød-hjælp, missionsselskaberne udviklingshjælp og Kirkens Korshær at nyde både politisk og folkelig bevågenhed, hvilket også kan ses af de statslige subsidier der tilflyder disse organisationer.

Kirkeligt Samfunds formand, universitetslektor Inge Lise Pedersen, repræsenterer ligesom en anden kendt grundtvigsk skikkelse, provst Erik Balslev-Clausen, et syn på kirkelivet, der på mange grundtvigianere og tidehvervsfolk nok forekommer en kende for aktivistisk. Således understregede Pedersen at præster og menighedsråd burde tage initiativer i fællesskab, også af social karakter, og indtage en udadvendt holdning, der blandt andet indebar et samarbejde udover sognegrænserne. (Stiftsbrev, udgivet af Københavns stift, januar). Lederen af Grundtvigakademiet, Kim Arne Pedersen, vedgik at der var noget diffust over forståelsen af det grundtvigske i dag når man henholdt sig til begreber som kulturåbenhed, frihed, demokrati og "skolen for livet". Nu gjaldt det for grundtvigianerne om at tage traditionstabet op og sammen med andre kirkelige retninger takle tidens sækulare udfordringer. Både IM og grundtvigianere skulle i de kommende år stå åbne over for det folkelige, da man ellers risikerede at udvikle sig til sekter. I det grundtvigske miljø måtte man som lærefaderen bestandig vise hen til gudstjenesten med or-

det, dåben og nadveren; altså faste former som overførte kristendommen til hverdagslivet - men netop disse former hindrede befamling og overskridelser, kort sagt: friheden blev ikke antastet. (DR P 1, 0705.) Cand. theol. Ph. D. Henrik Wigh Poulsen, der er medredaktør af Dansk Kirketidende (Dsk. Kt.), fra august eneredaktør, bemærkede at tidehvervsgrundtvigianismen med dens front mod al oplevelsesreligiøsitet havde stadig færre tilhængere, medens der i vore dage taltes om følelser, almene værdier, det skabte osv. (Dsk. Kt. no. 11 s. 151.) I det hele taget synes det som om den gamle alliance mellem nogle tidehvervspræster og grundtvigianere er ved at gå i opløsning. Provst Lars Holm skrev at da han i 1981 tiltrådte som redaktør af Dsk. Kt. var "landkristendommen" dominerende i Kirkeligt Samfund med en dertil hørende vis skepsis på tidens forestelser; nu derimod fremstod det grundtvigske miljø helt anderledes positivt vågen og aktivt over for hvad der rørte sig af verden i dag med den ustandselige bevægethed. (Dsk. Kt. no. 16 s. 215.) Et eksempel på en større grundtvigsk åbenhed over for andre rørelser i kirkelivet fremgik af formanden Inge Lise Pedersens beretning på Kirkeligt Samfunds årsmøde, hvor hun oplyste at der fandt "åbenhjertige samtaler" sted mellem Kirkefondet, IM og Kirkeligt Centrum angående rådvildheden om menighedernes situation i dagens Danmark. (Dsk. Kt. no. 20 s. 281.)

Ifølge Søren Krarup kunne selveste Grundtvig tages til indtægt for kampen mod EU og udlændingeinvasionen i vores danske fædreland. Med rette konstaterede han at førende, nutidige grundtvigianere ikke ville deltage i et nationalt, politisk felttog på den front; derfor skrev han: "Karakterløshed gjort til en dyd. Holdningsløshed lovprist som det særligt grundtvigske. Musik og sang og hygge i præstegårdene samt "en lidt diffus teologi" gjort til Grundtvigs arv". SH: Om Grundtvig. (Tideherv, no. 8 s. 171-173, citat s. 172.)

Den lille højkirkelige bevægelse føler sig nu som før trængt af tidsånden. Pastor Hartvig Wagner, der gennem mange år har repræsenteret denne gruppes uvilje mod det moderne samfunds demokratisyn og liberalisme og det følgagtige, etablerede kirkelige apparat, mente, at "selv folkekirkelig myndigheder, der er grundigt sikret af systemet, kan føle sig truet af talmæssigt ubetydelige grupper." Men sandhed skulle der tales mod magtmisbrugets folk. Som sandhedsvidner nævnte Wagner folk som abortmodstanderne sp. Orla Villekjær og universitetslektor Arne Munk. (Reformatio no. 2 s. 50f.)

Foreningen "Retten til Liv", der bekæmper den gældende abortlov-

givning, indviede 1206 ved en gudstjenestelignende handling en abortmindelund i Vedersø. (JP. 1206.) Planerne med den omtalte mindelund er nævnt i *Kirkehistoriske Samlinger* 1998, s. 196. Initiativet vakte tilfredshed hos IM - således deltog Chr. Poulsen i ceremonien i Vedersø. (IMT no. 25) og i lederen i IMT no. 27 hed det, at det i vores samfund var nødvendigt med en markering af livets ukrænkelighed. Skribenten vidste, at nogle kirkefolk følte at "Retten til Liv" gik for vidt, men netop i denne sag var der brug for et profetisk budskab.

Folkekirken og de andre

I folkekirken arbejder kredse på vid kontakt med kristne grupper af anden konfession. Man må især tænke på det årelange økumeniske virke, men da den økumeniske problematik i år antog en noget politisk karakter placeres den under næste hovedafsnit.

Kontakt med ikke-kristne samfund og personer finder sted f.eks. i Islamisk-Kristent Studiecenter i København. I Gjellerupparken ved Århus har der længe været udført et kompetent initiativ fra folkekirkelig side i forholdet til nydanskerne. Ligeledes arbejdes der i Odense aktivt på at skabe en forbindelse mellem folkekirken og udenlandske tilflyttere. Nævnes bør selvfølgelig også biskoppernes islam-udvalg, rekrutteret blandt en flok kompetente mennesker, der arbejder for at forbedre samtalen mellem folkekirken og de herværende muslimer. Udvalget har gennemført en teologisk sober informativ indsats af forskellig art. I bogen *Samtalen fremmer forståelsen*, Unitas forlag, fremlagdes en fyldig rapport redigeret af udvalgets formand, generalsekretær for Danmission Harald Nielsen. I anledning af denne rapport udtalte biskop Kresten Drejergaard som sin overbevisning at folkekirken besad et uudnyttet potentiale som integrationsfaktor. (JP 0212.)

Et af de mere spektakulære eksempler på religionernes møde kunne man læse i *Stiftsbrev*, udgivet af Københavns stift, marts, der oplyste at "H.H." (Hans Hellighed) Dalai Lama, der opfattes ikke bare som en religiøs centralfigur men også som et folkeligt og politisk samlingspunkt for det undertrykte tibetanske folk, i maj ville komme til København, hvor han blandt andet ville deltage i et morgensangsarrangement den 19. maj, ledet af biskop Erik Norman Svendsen i Christians kirke, hvorefter Dalai Lama ville redegøre for sine tanker om en aktiv indsats for en fredfyldt tilværelse mennesker

imellem. Hensigten med initiativet var at gavne den positive samtale mellem fremtrædende personer fra de store verdensreligioner. Et synspunkt helt i overensstemmelse med udbredt økumenisk tankegang. I KD 2903 hævdede Norman Svendsen således, at dialogen mellem de store religioner måtte forløbe på en anden måde end i oldkirkens dage og på reformationstiden. Flemming Pless, som er præst ved Christians kirke, fandt det i en rodet artikel soleklart at folkekirken bød Hans Hellighed velkommen på Bededag "der er en bededag for freden", idet Dalai Lama jo virkede for verdensfreden, og da bønner ikke kender til grænser men får inspiration af personer der har noget på hjerte. (JP 1305.) Arrangementet blev publikums-mæssigt en succes. Folk strømmede til. Mediedækningen var intens. Biskoppen, flere præster og to provster fra folkekirken samt to katolske sognepræster, fhv. overrabbiner Bent Melchior og kirkeministeren mødte op. En dame udtalte at hun var kristen, men kun kom i Christians kirke på grund af Dalai Lama, for hun havde vanskeligt ved at få opfyldt sine spirituelle behov i folkekirken - hvorved hun gav udtryk for hvad mange folkekirkemedlemmer føler. (JP 2005.) KD brugte samme dag adskillige spalter på eksillerens optræden. Man kunne læse, at i kirkerummet sagde han et mantra og bad en bøn om at måtte tale i Budhas navn. Men dermed afkristnede han ikke kirkerummet, forsikrede universitetslektor Karsten Fledelius.

I KD fremkom nu en langvarig diskussion om hele forløbet. Sp. dr. theol. Jesper Høgenhaven bemærkede at Norman Svendsen havde gjort sig til ét med Pless' arrangement, og han afkrævede biskoppen "en god teologisk forklaring" på hvorledes forløbet kunne forenes med hans pligt som evangelisk-luthersk tilsynsmand. En skelnen mellem en gudstjeneste og en buddists tale i et indviet rum betegnede Høgenhaven som juristeri. Sagen var at man helt forfejlet havde sammenblandet en "fredskultur" med evangelisk forkyndelse. (KD 0606.)

På samme linje bare skarpere skrev Søren Krarup i BT 0706: "Det har tydeligvis været en uanstændig, ukristelig forestilling i Christianskirken." Norman Svendsen hævdede at Høgenhaven havde misforstået arrangementet i kirken, idet "fælles menneskelige bestræbelser fik lov at komme til orde i et rum præget af kristen tro og tænkning." (KD 0906.)

Provst Peter Holm, der i ornat havde deltaget i arrangementet, var tydeligt irriteret over den langvarige polemik, der efter hans mening havde antaget en hysterisk karakter. Ifølge Holm stod Dalai Lama

for den mest udbredte filosofi i vores kulturkreds, nemlig en buddistisk inspireret, holistisk betonet humanisme. Og det kunne alene golde debattører i kirkeligt regi indvende noget imod. (KD 1906.) I en tankevækkende opsats i Prf. Bl. uddybede Holm sine synspunkter. Således mente han at man kunne lære af Lama'en, der med sin stærke personlighed udstrålede en dyb religiøsitet, der var uden den forældede *via antiqua* to-rums-tænkning med dens metafysiske forestillinger om Gud som en objektiv størrelse og kristendommen som religionen alene bærende den absolutte sandhed - ideer som det moderne mennesker stod helt fremmed for. Og det nyttede ikke at argumentere med bibelen, der ikke besad mere autoritet end andre bøger. Aktuelt drejede det sig om diskursen som tydningsmodel, hvilket betød en sikrere virkelighedsfornemmelse end den klassiske teologi kunne præstere. Holm spurgte efter en ny forståelse af kristendommen på modernitetens betingelser. Men umiddelbart syntes han selv at have afskaffet al traditionel kristendom til fordel for en total åbenhed over for forestillingen om en *via moderna*. PH; Lamaen i Christianskirken eller *via antiqua* og *via moderna*. No. 33 s. 751-755. Man kan måske sige, at den teologiske forklaring som Høgenhaven efterlyste forsøgsvis blev leveret af Holm.

"Nysynkretismens festdag i Christianskirken" hed en artikel af sp. Henning Reelsbo i Prf. Bl. no.28-29-30 s. 680-682. "Man må bare håbe på, at Kristus ikke har set, hvad der foregik!", skrev Reelsbo. Jo, for den postmodernistiske religionstolerance var i virkeligheden pjat og uden sammenhæng med kristendommens lære. Den ægte tolerance gav plads for modsatte opfattelser, men det betød ikke en værdi-ligestilling. Uanset sandhedsmomenter i de andre religioner måtte vi som kristne betragte dem som falske. Reelsbo beklagede at Danmark var ved at udvikle sig til et multireligiøst samfund, men derfor havde religionerne alligevel ikke et fælles værdigrundlag. Derimod burde de religiøse samfund besinde sig på netop deres egen identitet og ikke udvande deres traditioner. Det såkaldte fredsmøde i Christians kirke havde Reelsbo svært at tage seriøst da "det hele lignede langt mere en fidel imødekommelse af Christiansborgs behov for arrangementer". I det hele taget havde arrangementet været til skade folkeligt, politisk og religiøst.

IMs formand sp. Christian Poulsen fandt det pinligt at Norman Svendsen havde svigtet sin pligt som sit stifts tilsynsmand ved – i stedet for at bekæmpe lærdomme der er i strid med folkekirkens lære – at deltage i morgenbønnen i Christians kirke. (IMT no. 25, lede-

ren.)

Man kan have det indtryk efter Dalai Lama-besøget at den interreligiøse diskurs består i en slags konsensus med hensyn til etiske spørgsmål, således at religionerne skulle have et sammenligneligt moralkodeks, og at der mellem religionerne skulle foreligge en form for samstemthed om at etikken/medmenneskeligheden er vigtigere end dogmatikken. Dalai Lama kan da også beskrive sig selv som en person "der fastholder de humanistiske værdier, som er fundamentale ikke bare for Mahayana buddhismen, men også for alle de store verdensreligioner." Her efter *Årbog for Københavns stift*, s. 44.

Som vi har set er ikke alle lige begejstrede for disse udbredte tendenser. Fra de mere højrefløjssbetonede missionsaktives side ønskes der utvetydigt forkyndelse/tiltale frem for samtale. Og har man den radikale opfattelse at "religionerne blot er forskellige veje til samme mål, får det afgørende betydning for ens syn på, hvad mission er." (MV no. 5 lederen).

Den dialektiske teologis vægtlæggen på "ordet" er ikke meget i vælten. Derimod høres der jo ofte tale om samtalens nødvendighed. Margrethe Vestager skrev således, at evangeliets forkyndelse virker bedst med dialogen som basis i relationen mellem forkynderen og den hørende. MV: Værdier i folkekirken. (Helsingør stiftsbog s. 15). Professor Theodor Jørgensen stillede sig tvivlende over for en direkte omvendelsesforkyndelse i tidens missionssammenhænge. For ham at se var "vidnesbyrdet (...) den eneste mulighed for den direkte mission i dag, fordi vidnesbyrdet kan gå hånd i hånd med dialogen". Samtalen fremmer forståelsen s. 125.

At folkekirken udviser stor tolerance demonstrerede Dalai Lama-begivenheden og skarp tale høres sjældent. Filosofen, professor Ole Thyssen fremførte, at vel havde religionen "en robust semantik for Det Onde", men den havde kirken overladt til filmindustrien idet kirken havde udviklet sig til være "lige så mild og tækkesyg som det moderne velfærdssamfund". OT i et diskussionsindlæg på Handels-højskolen, København, forsommeren, her efter manus venligst ud-lånt af OT.

Niels Henrik Arendt har ved flere lejligheder gjort sig til talsmand for en åben indstilling til islam samtidig med at han hævder kristendommens endegyldige sandhed. Med tilfredshed noterede Arendt, at uagtet islam var mere konkret-synlig end kristendommen, skete der i disse år en voksende optagethed hos folk af kristne ritualer og dermed en større synlighed i det ydre af kristendommen. (Dagbladet In-

formation 1403.)

I disse oversigter omtaler jeg også religiøse samfund uden for folkekirken. Jo mere multikulturelt Danmark vil udvikle sig, præcis som andre lande indenfor vores kulturkreds, jo mere opmærksomme må vi som samtidshistorikere være på de åndelige forandringer, hvor der er tale om væsentlige og seriøse foreteelser i de kristne kirker plus de religiøse bevægelser som kirkerne lever side om side med. At indvandringen har givet den romersk-katolske kirke et endnu mere internationalt præg kan ikke undre, således oplyste *Katolsk Orientering* no. 19 på forsiden, at af de ca. 34000 katolikker her i landet er ca. 21000 af fremmed herkomst.

I attenhundretallet og i begyndelsen af det tyvende sekel modtog vi en signifikant påvirkning fra store, angelsaksiske bevægelser, metoder, baptister, kristelige ungdomsorganisationer med flere. Også den engelsk-amerikanske unitarisme har sine spor hos os; det gælder i Århus og navnlig i København. I februar kunne Unitarisk Kirkesamfund således fejre sit et århundredes jubilæum. Samfundet har udviklet sig fra en rationalistisk frikirke til en holistisk, panteistisk, etisk engageret forening, og unitarismen har ikke fordums bonitet og tilslutning. Hertil Werner Bovin: Unitarismen i Danmark. (Unitarisk forlag, København.) Søgende sjæle synes at gå andre steder hen, hvor spiritualiteten og mystiken står mere i højsædet, og der synes at være muligheder nok; dog synes den alternative religiøsitet ikke at optage medierne så meget som i de foregående år. Men at den let fattelige, vestlige, behagelige reinkarnationslære nærmest er blevet en art folketetro, er en erfaring som mange præster hævder at have gjort. Det gælder dog vist om ikke at overvurdere betydningen og dybden af den nye folkereligiøsitet. Således har religionshistorikeren mag. art. Tim Jensen ifølge *Ikon* no. 31 s. 27 udtalt at der i Danmark fandtes ca. 2500 mennesker i de nyreligiøse grupperinger foruden en del new-age-folk. Professor Johannes Aagaard, der er en bramfri specialist i nyreligiøse fænomener, mente, at det i dag det ikke så meget var enkelte bevægelser der stod på scenen, men en "new age pseudoreligiøsitet", der virkede på folk som det mondæne narkotiske stof ecstasy. (JP 1508.)

Et meget mere synligt religiøst religionsselskab end unitarerne og de forskellige newage-fænomener er Jehovas vidner, der om sig selv hævder alene at repræsentere en genuin bibelsk kristendom. Næppe noget andet religiøst samfund i Danmark har mødt så bred en ligegyldighed og afvisning i offentligheden. Ikke desto mindre har man-

ge tusinde mennesker gennem årene tilsluttet sig bevægelsen. Dens intensive propaganda fra husdør til husdør har givet gevinst. I år kunne Jehovas vidner proklamere, at deres blad *Vagttårnet* var udkommet i et hundrede år med en oplagsstigning fra 400 eksemplarer i 1900 til nu 84000 eksemplarer. (Ber. Tid. 0202.)

En anden amerikansk sekt, mormonerne, officielt Jesu Kristi Kirke af Sidste Dages Hellige, kunne fejre sin 150 årsdag i Danmark. Kirken er her i landet af beskeden størrelse og vækker ikke større folkelig interesse.

Folket og kirken

Hvor god eller ringe kirkegangen er i Danmark bliver hyppigt diskuteret. En kendsgerning er det dog, at vi ligger i bunden i den vestlige verden i så henseende. Navnlig i København har deltagerantallet været af en beskeden størrelse. "Værre end vi bryder os om at være ved, bedre end nogle vil have os til at tro" sådan oplevede præsteforeningens formand sp. Peter A. Krogsøe det som en ganske præcis tolkning af den udbredte tale om "de tomme kirker". Formandens nytårshilsen 2000. (Prf. Bl. no. 1 s. 2.) Tidsskriftet *Faklens* redaktør Rune Engelbreth Larsen var som sædvanlig ude efter folkekirken. Ifølge ham vidste alle, at hvis der var ligestilling mellem religions-samfundene, ville folkekirken indenfor en overskuelig periode kun tælle fem procent af befolkningen som medlemmer. (EB 1407.) En udtalelse der må siges at bygge på et helt udokumenteret gætteri.

Uvidenheden om hvad kristendommen står for er fortsat levende. Det mest eklatante eksempel som jeg stødte på i år var udspekuleret af forfatter og filminstruktør Christian Braad Thomsen, som hævdede at "okkulte forestillinger", som fandtes i kirkesamfundene, almindeligvis alene kunne konstateres på lukkede, psykiatriske afdelinger. Endvidere hævdede han, at der hverken nu eller tidligere forelå eksempler på at den kristne religion skulle udtrykke "værdier som godhed, kærlighed og barmhjertighed". (Pol. 1608.)

Satan-kult-fænomener, som periodisk har foruroliget sindene, hørte man kun lidt om, dog noteredes sporadiske gravskænderier foretaget af ungdommelige elementer; den mest satanistisk prægede aktion fandt sted i Ålborg, hvor nogle unge mennesker begik omfattende hærværk mod Almenkirkegården, angiveligt som "et oprør mod kristendommen". (Nordjyske Stiftstidende 2010.)

Jo vist er der uvilje mod folkekirken, og lystelig er folkekirkens si-

tuation ikke. Men hvad skal man gøre for at afhjælpe miseren? Københavns budgetprovst Sten Wenzel-Petersen anbefalede en lukning af nogle af de mange kirkebygninger, hvilket ville give plads til flere præstestillinger og dermed en bedre betjening af menighederne. Ganske vist en upopulær ide efter menighedsrådenes vurdering. Det er bare ikke rimeligt at stå med en masse driftsdyre bygninger som næsten ingen brugte, understregede provsten. (BT 0501.) Men har vi faktisk for mange kirker i Danmark? Det er et følsomt emne på grund af lokalbevidstheden, hvor sognebeboerne, selvom de sjældent viser sig til gudstjenester, nødtigt ser deres egen kirke nedlagt. Margrethe Vestager mente at der vitterlig var for mange kirkehuse, men hun var ikke indstillet på at være en bad girl der udpegede nedlægningstruede kirker, så meget mere som det var op til de lokale menighedsråd om en kirkebygning fortsat skulle være i brug. JP 1109

Et nyt udtryk stødte jeg på i en annonce fra Bethlehemskirken, København, hvor menighedsrådet søgte en ny sognepræst. "Efterfolkekirkelige tilstande i sognet" stod der, og beskrivelsen forekom dækkende idet kun 50 procent af sognets befolkning var medlem af folkekirken og dåbsprocenten lå nede på 20. KD 2601. Den optimisme som den kendte tidehvervspræst Vilhelm Krarup udtalte for tredive år siden, at det var "den sorteste løgn, når det påstås, at der ikke er kontakt mellem folk og præster i København", må i hvert fald modereres betydeligt, akkurat som hans undren over at nogen kunne sætte spørgsmålstejn ved folkekirkens fortsatte beståen. (Kirkehistoriske Samlinger 1971 s. 177.)

Men bruges kirkerne da ikke til gudstjenestelige formål? Jo, det er efterhånden blev lyst i kuld og køn, at kirkelige handlinger/kasualier benævnes gudstjenester. En novitet der vist ikke har megen dækning i kirkehistorien, men som kan forlede til den misopfattelse at kirken har større, ja sågar voksende tilslutning end tilfældet faktisk er, idet det hører sig til at "man" overværer bryllupper og kommer i samlet flok til dåb. Men mon ikke sp. Sofie Nordentoft rørte ved et væsentligt anliggende når hun hævdede, at hvis kirken bare står som en servicekirke eller som bevareren af et kulturminde tør man spå dens dage talte? Nordentofts eget forslag til afhjælpning af situationen gik ud på i højere grad at give menighedens medlemmer et medansvar og etablere mere tværgående samarbejdsformer, samt være opmærksom på spørgsmålet om formidling. SN: Om at prædike for den bageste bæk II. (Dsk. Kt. no. 2 s. 24 – 28).

Et mindre men for menigheder og præster irriterende problem består i, at mange gudstjenester ødelægges af skrigende, omkringfærende børn der er medbragt af forældrene ved dåbshandlinger. I en vittig, varmtfølelse kronik i Pol. 0909 foreslog forfatteren m.m. Synnøve Søe en genindførelse af søndagsskoleinstitutionen - som godt nok eksisterer men med et såre beskedent børnetal - for at menigheden kunne "få fred til at lære, lytte og glide ind i en anden verden".

Vender vi os til den mere offentlige side, forekommer politikerne at være lidt mere optaget af kristendommens tilstand i samfundet end tidligere. Dansk Folkeparti har således mobiliseret et veritabelt korstog angiveligt i kristendommens og folkekirkens tjeneste, ud fra den formening at det kirkelige kleresi svigter danskheden og overser de farer som truer nationen fra asylansøgere, flygtninge og fremmedarbejdere. Den 13. januar havde folketinget således en debat foranlediget af partiet der ønskede klarlagt: "Hvilke oplysninger kan regeringen give om Danmarks kulturelle udvikling set i lyset af den stigende islamisering." DF fulgte spørgsmålet op med et forslag til vedtagelse, hvorefter tinget skulle pålægge regeringen "at gennemføre initiativer, der sikrer, at Danmark vedbliver at være et kristent land." Den langvarige diskussion beskæftigede sig navnlig med kulturelle problemer, men religiøse spørgsmål blev ikke fortiet. Kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen så ingen vanskeligheder vedrørende islam som religion, da grundloven garanterer religionsfrihed. Margrethe Auken hævdede at DF udgjorde den reelle trussel mod dansk kristendom og kultur. DFs ordfører Peter Skaarup ville gerne "bakke op bag kristendommen", og henviste til forslag som hans parti havde fremsat i så henseende. Men Dorte Bennedsen afviste at folketing og regering kunne tage initiativer der sikrede Danmarks beståen som en kristen nation, da kristendom var den enkeltes helt personlige sag; ligesom hun bemærkede, at DF slet ikke anede hvad folkekirkens lære gik ud på. Omvendt påstod Skaarup at folkekirken netop var truet af den herværende islam. Margrethe Auken ivrede for en dialog mellem muslimer og kristne. DFs dagsordensforslag bortfaldt efter vedtagelsen af en afværgedagsorden. (Folketingstidende sp. 2936-2985.) Folketingsdebatten flyttede næppe nogle hegnspele i det kulturelle og religiøse landskab, men kan vel anføres som et symptom på at problemstillinger som for få år siden nød næppe mere end en beskedent interesse nu er ret så synlige og kan anvendes til partipolitiske formål.

Det Radikale Venstre, for hvem kirkeinstitutionen aldrig har været meget nærværende, afviste på sit landsmøde et forslag der ville løse forbindelsen mellem stat og kirke. Afstemningen blandt mødedeltagerne godtgjorde dog at partiet var ret splittet i denne sag. (JP 1809.)

Til synligheden af debatten hører endvidere at der den 16. marts blev afholdt en høring på Christiansborg arrangeret af "biskoppernes islamudvalg". Høringen fokuserede på islams stilling i et land der er præget af kristen kultur. Pia Kjærsgaard var særdeles utilfreds med de politiske og kirkelige udtalelser på konferencen. Efter hendes mening var sigtet nemlig at man ville fremme den muslimske sag i Danmark. Endnu mere utilpas var hun med biskopperne, som angiveligt slet ikke var optaget af at bringe evangeliet til muslimerne. Kirkens ledende figurer svigtede også, når det gjaldt om at pointere forskellen mellem islam og kristendommen. I stedet for at gøre knæfald for islam burde de kende deres pligt som forkyndere af Guds ord. (KD 2303.) Kjærsgaards opsats vakte en del forargelse; i Dsk. Kt. no. 7, s. 103, talte Lars Holm om alle hendes "idiotiske urimeligheder", om "massiv uvidenhed" med hensyn til det kirkelige liv og om et forrygende ukendskab til teologi og kristendom. Ikke mindre harme vakte Kjærsgaards monomane angreb på biskopperne hos Kristeligt Folkepartis leder Jan Sjursen, der hævdede at hun overhovedet ikke forstod at det var et kristent grundaksiom at møde næsten med agtelse. Sjursen mente, at Kjærsgaard misbrugte kristendommen i sin offensiv mod Islam. (JP 1505.) Heller ikke kirkeminister Margrethe Vestager fandt nåde i Pia Kjærsgaards øjne. Hun havde ligesom bisperne gjort knæfald for muslimerne. I stedet skulle ministeren have været solidarisk med folkekirken og det danske folk. (Dansk Folkeblad (DFs tidsskrift), no. 2, s. 14.)

Til forskel fra Holm og Sjursen var sp. Søren Peter Hansen ikke skeptisk over for Kjærsgaards holdning til bispekollegiet. Ifølge ham havde biskopperne i diskussionen islam versus kristendom udvist "politisk korrekthed" og en hovmestererende indstilling. Den megen tale om menneskerettigheder og tolerance var en undvigelse af evangeliets konfrontation med islam. I den forbindelse havde bisperne svigtet med deres snakken om Danmark som et multikulturelt og multireligiøst samfund. Et opgør var nødvendigt for at undgå de konsekvenser som islam kunne bibringe det danske folk. (KD 0504). Provst Ole Rydal mente at de muslimske indvandrere naturligvis skulle nyde godt af religionsfriheden, men de skulle også have

at vide at islam af kristendommen måtte afvises som "djævelskab". Det gjaldt om frygtløst at tage afstand fra en vanvittig tolerance, og "gøre det, inden vi skal skyde!" (sic). (Tidehverv, no. 4, s. 84.)

Generalsekretær i Luthersk Missionsforening Leif Rasmussen tog afstand fra at bekæmpe islam i vores land ved hjælp af fremmedhad og pressionsmidler. så at man f. eks. hindrede bygning af moskeer. Slige tiltag mod anderledes troende var ukristelige. I forholdet til muslimerne måtte der alene bruges åndens våben. (MV, no. 3, leder.)

Næstformanden i foreningen Dansk Kultur Preben Breds mente, at det ikke primært var den islamiske ideologi i sig selv der var til fare for dansk kultur. Problemet var derimod en kulturelite, der saboterede danskheden for at skaffe plads for de fremmede. Med særlig harme omtalte Breds i denne forbindelse biskop Kjeld Holm, der karakteriseredes som en trussel mod det frie ord og som defaitistisk i sit forhold til folkekirken. (Ber. Tid. 0501.)

Den 2112 omdannede statsminister Poul Nyrup Rasmussen sin regering. Som ny kirkeminister udnævntes Den radikale Venstres landsformand Johannes Lebech, der ved pressemødet i statsministeriet nævnte den nødvendige tolerance over for andre trossamfund og understregede at han ville arbejde tæt sammen med undervisningsministeren (Vestager) og kulturministeren (Elsebeth Gerner Nielsen), begge hans partifæller, ligesom han selvfølgelig forsikrede at ville virke for gode vilkår for folkekirken. (TV 2 samme dag.) I Pol. 2812 var lederskribenten forarget over, at Lebech havde udtalt at han ikke ville stille økonomiske midler til rådighed for moskebyggeri i Danmark. At et sådant anliggende slet ikke kan være kirkeministeriets sag var åbenbart ukendt for skribenten.

Cand. polit. Sonia Dahlgaard, der i EB hyppigt angriber "System-Danmark", rettede i *Dansk Folkeblad*, no. 2 s. 30-31, et frontalan greb på folkekirken som var blevet "inficeret af nøjagtig samme sygdomme som dem, der har gjort Danmark til et bureaukratisk og egoistisk System-Danmark". Dahlgaard beskrev blandt andet folkekirken som en forsørgelsesanstalt for et alt for stort personale der klamrede sig til fagforeningsregler. Hun pegede på kirkens populistiske holdning og jagen efter succes. Nu satte man velfærdsstatens ideologi over Kristus-bekendelse. Og politisk korrekthed viste sig f. eks. i at formanden for et stiftsudvalg kunne påstå at man ikke burde missionere blandt nydanskerne. Hvis folkekirken skulle overleve sin krise kunne det alene ske ved civil ulydighed.

I flere år er Folkekirkens Nødhjælp blev beskyldt for at politisere i sit arbejde for ulykkesramte mennesker i u-landene. Og Nødhjælpen har da heller ikke lagt skjul på sit arbejde for fred og forsoning og demokrati. Et særligt bistert angreb på organisationen var at læse i Ber. Tid. 2403, hvor lederskribenten skrev, at "Hvis organisationen vil være politisk aktør, må den tage navneforandring." Baggrunden for lederen var en kronik samme dato af formanden for Dansk-israelsk Selskab Otto Rühl. Overskriften på hans artikel hed *Nødhjælpens jødehetz*. Rühl beskyldte i skarpe vendinger Nødhjælpen for på énsidig vis at tage parti for palæstinenserne og i den sags tjeneste benytte ekstremt usaglige propagandistiske metoder med foragt for de historiske facts. Et mere afdæmpet indlæg i debatten kom fra Bent Melchior, der ikke ville kalde Nødhjælpen for antijødisk; dog anklagede han den for at indtage antiisraelske standpunkter i årene løb. Melchior opfordrede organisationen til at koncentrere sig om sit udmærkede hjælpearbejde, men lade være med at blande sig i politiske konflikter som den helt klart ikke havde indsigt i. (Ber. Tid. 0104.)

Også når det gjaldt EU gav Folkekirkens Nødhjælp sin mening til kende. *Kritik af katastrofehjælp* hed en forsideoverskrift i JP 0205. Generalsekretær Balslev-Olesen udtalte her på linje med andre europæiske nødhjælpsorganisationer en voldsom kritik af EU, der skulle have smølet med katastrofebistand til det hungerramte Etiopien. Den samme anklage for ineffektivitet i EU-apparatets gearing af bistandshjælp gentog han i DR 1s TV nyheder 0708.

Det økumeniske arbejde er som antydnet næppe den kirkelige sag som optager offentligheden eller sognemenighederne mest. Men i en artikel i *Udsyn* no. 2 s. 6 – 7, trak universitetslektor Peter Lodberg nogle linjer op af historisk og systematisk art. Ud fra hans point of view var debatten om det økumeniske virkes status i folkekirken et spørgsmål om kirkens relevante bidrag til vores nutidige samfundsudvikling (hvilket for iagttageren syntes at være en noget overdreven vurdering af det økumeniske arbejde). Lodberg mente også at det økumeniske arbejde havde sat gang i den teologiske diskussion om folkekirkebegrebet som sådan og bidraget til folkekirkens strukturdannelse. Men set ud fra en kirkehistorisk synsvinkel var der efter hans mening ikke grund til større tilfredshed. Med eksempler fra de sidste årtier påviste Lodberg hvorledes folkekirken nok ville deltage i drøftelser med andre kirkesamfund, men når man kom til konkrete, forpligtende tiltag gik den enegang. Derved havde folkekirken

i stadig højere grad isoleret sig selv i troen på hvor enestående den var i sammenligning med andre kirker. Lodberg var dog ikke ubetinget tilfreds med de økumeniske initiativer og kritiserede de økumeniske erklæringers indforståede sprog der gjorde kommunikationen vanskelig. Nedenstående refererede stykke papir er en glimrende illustration af Lodbergs kritik.

Et dokumentudkast kaldet Charta Oecumenica, udarbejdet af Konferencen for Europæiske kirker (protestantisk) og Rådet af Europæiske Bispekonferencer (katolsk) i den hensigt at styrke samarbejdet mellem kirkerne i vores verdensdel, blev sendt til dansk udtalelse. Initiativet vakte en del modstand herhjemme idet mange mente at det udtrykte et knæfald for EU's integrationsprogrammer også på det kirkelige felt, da kirkerne skulle bekende sig til "Europas enhed" og dokumentet benyttede et kendt EU-udtryk "Europas sjæl". (Der henvises til Det mellemkirkelige Råds oversættelse.) En udsendelse på DR P1 2107 var oplysende om debatten. Her udtalte kirkefolk sig om sagen praktisk og principielt. Nogle var mere positive end andre over for et fælleseuropæisk kirkesamarbejde, således Peter Lodberg og generalsekretær i Kirkefondet Kaj Bollmann, medens tidehvervspræsten Sten Vedtesen var yderst negativ. Samstemmende var diskussionsdeltagerne dog i deres skepsis over for en strikte, politisk-europæisk kurs som et kirkeligt anliggende, det gjaldt også sekretariatschef i Det mellemkirkelige Råd pastor Ane Hjerrild.

Jesper Høgenhaven leverede en skarpsindig analyse af dokumentet ud fra en tidehvervsk, anti-EU-holdning. Ifølge Høgenhaven forelå der en intim forbindelse mellem den fremlagte økumenisme og den politiske, europæiske intergrationisme. I teologisk henseende fandt han dokumentet tyndbenet og uden indsigt i luthersk kristendom. Derimod iagttog han et udtalt kirkepolitisk program, der afslørede en fad moralisme parret med foragt for folkenes særpræg alt i overensstemmelse med EU-ideologien. (Prf. Bl., no. 37, s. 842-849.)

Meget dansk gav Det mellemkirkelige Råd ikke et totalt afslag på det fremsendte papir. Vel mente man at kunne billige tanken om at styrke samspillet mellem kirkerne i Europa i gensidig respekt. I den forbindelse var det ønskeligt med nogle hovedprincipper. Derimod tog rådet skarpt afstand fra en række juridiske formuleringer og teologiske definitioner i dokumentet, hvor navnlig EU-sprogbrugen gjorde rådet mere end betænkeligt. Retningslinjerne for hvordan kirkerne skulle leve sammen fandtes alt for detaljerede til at de var

brugbare for de nationale kirker, som selv burde udforme visse regler efter deres lokale behov. De økumeniske aspekter bedømtes som upræcist formulerede. Rådet savnede også fornemmelse for den ikke-europæiske del af verdenssamfundet. At man brugte udtryk som bandlysning og sekter fandtes utilstedeligt. Ligesom charterts forholden sig til andre religioner, til jøder og muslimer blev helt fejlet af bordet. Dokumentet burde fuldstændig omredigeres. (Nyt fra Det mellemkirkelige Råd, no. 4., og *Svar på Udkastet til Charter Oecumenica* i Prf. Bl. no. 41. s- 951-954.) Endnu engang må vi notere, at der er brugt megen tid på tilsendte økumeniske skrivelser, som har en beskeden almen kirkelige interesse, og det må vist siges at resultatet af drøftelserne har været forudsigelig.

Kultur og kunst. Ny salmebog

At den danske sangskat har betydet meget folkeligt, kulturelt og nationalt er uomtvisteligt. Det gælder ikke mindst vores salmer, der væsentlig har bidraget til at give danskerne en kristen identitet. Nogle få salmer er sunget ind i bevidstheden som noget uopgiveligt for mange mennesker. Måske ikke de teologisk mest centrale set ud fra en strikte evangelisk-luthersk betragtning. I en kyndig artikel satte provst Peter Balslev-Clausen, medlem af salmebogskommissionen, imidlertid et spørgsmålstejn ved hvor længe endnu den danske salmesangstradition ville være i live. For den unge generation havde nemlig ikke oplevet salmesang som en fælles udtryksform. (Danskerne's top-ti salmer. Prf. Bl. no. 8 s. 154-161.)

Arbejdet med en ny salmebog har vakt megen forhåndsinteresse. I uge ni udsendte salmebogskommissionen sit *Forslag til Ny Salmebog*. Kommissionen blev nedsat i 1993. Resultatet af dens langvarige arbejde var imødeset med både ængstelse og forventning. Et radikalt nybrud blev imidlertid ikke indvarslet. Måske kan man snarere tale om en forsigtig konservatisme i det fremlagte materiale.

117 nye salmer blev af kommissionen anbefalet til optagelse sammen med 17 bibelske salmer og 5 liturgiske led. 126 numre fra 1953-udgaven foresloges udeladt. Af de kasserede var de fleste sentimentale vækkelsessange og ikke-særligt kristelige produkter fra 18-hundredetallet, plus svagere ting af Kingo, Brorson og Grundtvig. Af de nytillkomne er 82 skrevet inden for det sidste sekel. Lidt overraskende er det vel at K. L. Aastrup, alle hans kvaliteter ufortalt, indstilledes til at få optaget 25 numre, for så vidt som

han i teologisk henseende er ved at repræsentere en svunden tid, ligesom han ikke udmærker sig ved en påfaldende høj poetisk valør i sin digtning. I Pol.s tillæg *Bøger* skrev således professor Thomas Bredsdorff 0804 en nedgørende kritik af Aastrup, som han anklagede for at skrive i klicheer, være abstrakt, bruge fladtrådte naturbilleder, mangle plastiske syner, være uden overtalelse, ikke røbe tvivl; han sluttede med følgende bemærkning: "Hvis det er toppen af den modernisering salmekomiteen har at byde på, er dens bog ikke bare en svækket digtantiologi, men vist også et svækket redskab til formålet."

Fhv. biskop Johannes Johansen, hvis salmer nyder stor popularitet, ønsker kommissionen placeret med 10 salmer. Den formsikre og poetiske pastor Lisbeth Smedegaard Andersen så man gerne fik seks salmer med. Den yndede forfatter og frimenighedspræst Sten Kaalø havde derimod ikke været kommissionen til behag. Den omdiskuterede, men i ungdomskredse meget brugte studenterpræst Hans Anker Jørgensen, var bare repræsenteret med fem vers af en enkelt salme. Den norske billedkunstner og digter Svein Ellingsen foreslog man fik optaget 13 salmer i den nye salmebog. To bind med melodiforslag ville udkomme på et senere tidspunkt. (Jf. pressemeddelelse udsendt af kirkeministeriet og betænkning nr. 1381.) Melodidelen udkom i august og vakte i modsætning til salmedelen ikke meget røre. Dog udtrykte den kendte organist og komponist Willy Egemose sin utilfredshed med, at kommissionen ikke havde taget noget hensyn til den folkelige og rytmiske musiks nyskabende virksomhed. (DR 1, 2910 i programmet *Mennesker og tro*.)

Kommissionens forslag mødte naturligvis kritik og ikke så lidt omtale i kirkelige kredse – uden for det kirkelige miljø var interessen ret så begrænset. Forudsigelig var de kristelige ungdomsorganisationers reaktion. Allerede 0203 havde de grønne spejdere, KFUM idræt, FDF, KFUM og K en i layout og tekst pågående halvsidesannonce i KD med teksten: "21,3% af Danmarks befolkning er under 18 år... hvorfor er så kun 3% af salmerne i forslaget til den nye salmebog skrevet i deres sprog?". Redaktør Lotte Ipsen noterede, at af de 45 forslag til nye salmer, som de kirkelige børne- og ungdomsorganisationer havde sendt til kommissionen, var de 32 afvist som værende af for beskeden kvalitet. Men skrev hun: "De er gode nok, selvom de kommer på andenpladsen." (FDFleder no. 7 lederen.) Generalsekretær for KFUM og K Margith Pedersen skrev at der var sendt et tydeligt signal til børne- og ungdomsarbejdet i kirken: "I

hører ikke hjemme i kirkens liv og slet ikke i gudstjenesten. Folkekirken er for voksne!" (KD 0803.) IMTs redaktør Peter Nord Hansen var ikke enig i ungdomsorganisationernes kritik. De unges sange skulle vise deres holdbarhed over længere tid, før man kunne overveje at optage dem i menighedens salmebog. (IMT. no. 12 s. 3.)

Kirkeligt Samfund ønsker ikke en ny salmebog foreløbig. En grundtvigsk salmebogsgruppe sendte en udførlig række hovedsageligt kritiske synspunkter til kommissionen og bemærkede blandt andet, at forslaget med sine tilbageføringer af kendte salmer var med til at fremmedgøre sangen for ældre kirkegængere. (Dsk. Kt. no. 26 s. 360-367.)

Sp. Lars Tjalve, der er en fremtrædende figur i FDF-sammenhænge, slog et slag for den folkelige sang, som han hævdede at Laub og hans disciple i høj grad havde været med til at give ringe kår i folkekirken. Ifølge Tjalve eksisterede den folkelige sang næsten bare i højskolekredse og hos de uniformerede ungdomskorps. I korpsene havde man bestandig fornyet sangtraditionen idet man hentede impulser fra det bedste i tiden. I kirken krævedes der nytænkning, og han pegede i den forbindelse på den opgave at skabe en rytmisk musik der var egnet til fællesskab, "fordi den rytmiske musik er nutidens". Et nyt tonesprog var lige så påkrævet som tidssvarende tekster. (Helsingør Stiftsblad, marts-april-maj.)

Et noget andet standpunkt blev repræsenteret af musikeren og sangskriveren Lars Lilholt. Han mente ikke at den rytmiske musik hørte hjemme i den gudstjenestelige sammenhæng, der også musikalsk skulle være genkendelig, hvilket ikke forhindrede fornyelse. ([horYsont]), udgivet af KFUM og KFUK, no. 2 s. 26f.) Organist Steen Lindholm udtrykte sig endnu skarpere. Det var en uforkammethed mod den kvalitetsbetonede rytmiske musik at sammenligne den med det "bras", der diverteres med ved de såkaldte ungdomsgudstjenester. Tværtimod var det vigtigt at de unge tidligt blev opdraget i vores kulturtradition på salmeområdet. (Helsingør Stiftsblad, juni-juli-august.) Diskussionen mellem Lindholm og Tjalve demonstrerede den store kløft der er imellem de kirkefolk som mener at traditionen groft sagt bare er relevant for teologer, ældre mennesker og eliten, medens den anden part oplever de nye initiativer som kulturløshed, teologifjendskhed og sødsupperomantik.

Velvillig mod salmebogsforslaget var Ulrik Høy i Weekendavisen 3. – 9. marts. Om de nye salmer der var anset for værdige til opta-

gelse skrev han, at de var "habile og formelt set udmærkede", og at de ikke kolliderede med vores kirkes bekendelsesskrifter. Generelt set havde kommissionen ydet "et velmotiveret og uhyre gennemarbejdet forslag til Ny Salmebog". Og Torben Rechendorff, der selv som kirkeminister havde nedsat salmebogskommissionen, syntes trods kritiske bemærkninger om manglende hensyntagen til den unge generation at der var udført et "fabelagtigt flot stykke arbejde". (DR P 1 1405.)

Men bortset fra Høy, Rechendorff og enkelte andre var det nu småt med frydeskrig over salmebogsforslaget. Sp. Frede Møller foreslog, at man nedsatte en ny salmebogskommission, som med det fremlagte forslag som forlæg kunne fremlægge en brugervenlig salmebog og ikke en "litteraturhåndbog" til gymnasiebrug. Den kirkelige funktion havde salmebogskommissionen aktuelt ikke opfyldt. Blandt andre anker fremførte Møller, at man ville lade Vilhelms Birkedals "Jeg så ham som barn", unitarhymnen "Nærmere Gud til dig" samt Vilhelm Gregersens "Et jeg ønsker fremfor alt hernede" udgå, ligesom han efterlyste nogle flere salmer af Johannes Johansen. Men det værste for ham var at man lod forældede udtryk dukke op i salmerne. (IMT no. 18 s. 12-15.) Sp. Eskil Agger følte at salmebogsforslaget ligefrem var "en katastrofe". Kommissionen havde lidt af berøringsangst ved at holde sig til det teologisk korrekte. Den i forvejen spinkle menighedssang ville mere og mere blive afløst af kirkekorenes skønsang, som tilfældet allerede var. (Pol. 2105.) Som det fremgår af de refererede indlæg, der afspejler en udbredt tendens, syntes kritikken at gå på en manglende samtidsfornemmelse i kommissionens arbejde, ligesom kritikerne savnede en – om jeg så må sige – mere jævn kristendomsforkyndelse i forslaget. Men det var nu ikke fordi de nye salmer undgik den anklage, der ofte rettes mod dem nemlig at de mangler en klar teologi og virker alt for tandløse og pæne. Se f. eks. cand. theol. Iben Tranholms kritik i EB 1203.

Skarpest i ordvalget var hymnologen, sp. Jens Lyster. Han påstod, at det var en fiks ide, at menighederne nu skulle have behov for en ny salmebog. Lyster var overbevist om, at ønsket om et salmebogsskift kun deltes af et beskedent mindretal. Vi havde faktisk en salmebog, der var fælles for kirkefolket. Pressede kommissionen en ny salmebog igennem ville man let komme til at splitte menighederne. Det nye forslag var for lidt seriøst til at den gamle salmebog fortjente en kassation. Konkret foreslog Lyster, at menighedsrådene skulle

stemme om de ønskede at bevare den aktuelle salmebog eventuelt med lokale ringbind, eller om rådene ville tilslutte sig kommissionens forslag. (KD 1007.) Dr. phil. Marie Bjerrum mente, at uagtet Den danske Salmebog kunne have sine mangler burde man beholde den lang tid endnu, da det p.t. ikke lod sig gøre at fremskaffe en bedre. (Skovshoved.Ordrup Avis no. 3.)

Fra tidehvervsk hold udtrykte provst Niels Carl Lilleør sin harme over, at salmebogskommissionen havde skåret afsnittet i DDS om fædrelandet ned fra 11 salmer til kun 3. Der var jo tale om "11 gode lutherske salmer" påstod Lilleør, der i farten overså at de nævnte salmer i sjælden grad var bundne til en samfundsorden med kongen som styrende. Men, hævdede Lilleør, kommissionen var så optaget af "den grænseløse kirkelighed" og progressive internationalisme at den skippede fædrelandskærligheden, som man i øvrigt kunne finde i mange, andre danske salmer. (NCL: Fædrelandsafsnittet i Salmebogen. Tidehverv no. 7 s. 149-153.)

Selve den nye salmebogs tilsykomst trækker imidlertid stadig ud. Deadline ligger planmæssigt tidligst i år 2002. Kommentarer vil kunne indsendes til kommissionen indtil ultimo februar 2001 (senere flyttet til 31. juli 2001). Kommissionen vil behandle de indkomne indlæg, hvorefter det endelige forslag indstilles til en kongelig autorisation, jf. kirkeministeriets pressemeddelelse. Men skal det være de samme mennesker, som sad i kommissionen, der skal behandle færdigredigeringen. Lic. teol. Lisbet Foss rejste i KD 1311 spørgsmålet om det ikke var på sin plads "at få nedsat en mindre, mere handlekraftig kommission af teologisk og digterisk kompetente salmebrugere".

Ifølge Norman Svendsens landemodeberetning vil den nye salmebog formodentlig først kunne tages i brug 1. søndag i advent 2002 (Årbog for Københavns stift 2000 s. 93.)

Kirkerne bruges i dag i vid udstrækning til kulturelle arrangementer af forskellig lødighed. Således afholdes der fornemme kirkekoncerter og andre spændende sager, der samler et stort publikum. Men af og til kan det være svært at finde det kristelige sigte i repertoire. For, spurgte Holmens kirkes organist Jakob Lorentzen, hvad har en Haydn- eller Mozartkoncert egentlig med et kristent andagtspræg at gøre. Lorentzen frygtede at kirkerne kunne blive kulturhuse uden kristen substans. (Mr. Bl. nr. 3 s. 13.) I samme publikation. har man gennem årene kunnet studere annoncer fra kunstnere, der tilbyder deres optræden i kirkerne. Mange af disse tilbud er æstetisk lødige,

men ofte må man spørge sig selv om disse udfoldelser ikke burde ske i andre fora. At kirkerummene også anvendes til forskelligt halvløjsa, som foruden mangel på kristelig indhold også i kulturel henseende står på et lavt niveau, er en iagttagelse som let lader sig verificere. Niels Henrik Arendt opfordrede gejstlige og menighedsråd til at drøfte hvilke arrangementer man skulle lade foregå i kirkerummene. Hvis kirkerne anvendtes til alskens formål og man overså at de var bygget i en særlig sags tjeneste, krænkede man menneskers oplevelse af det hellige og nedtonede kirkernes eksistensberettigelse. Arendt ville ligefrem ikke vige tilbage for at forbyde ikke-kirkelige arrangementer. Men han vedgik at der var en gråzone mellem det ikke-kirkelige felt og det kirkelige. Problemet var at mange ikke havde forstået, at selvom kirkebygningerne ikke blev brugt meget i det daglige havde de alligevel deres specielle eksistentielle værdi. (Haderslev stiftsblad for juni og JP 2106.) Men hvor grænserne går er op til menighedsrådene selv at finde ud af, fastslog Margrethe Vestager, og afviste dermed at afstikke ministerielle retningslinjer i det spørgsmål ud over hvad der lå i loven om kirkers brug. (JP. 2206.)

En stadig tilbagevendende strid blusser op mellem Akademirådets udvalg for Kirkekunst og menighedsråd når det gælder udsmykning af kirkerummene. Flere gange har udvalget stillet sig negativt over for råds valg af billedkunstnere. Måske har Akademirådets folk ikke optrådt med den største psykologiske varsomhed deres i vejledningsvirksomhed. På den anden side har nogle menighedsråd udvist en forrygende mangel på æstetisk fornemmelse. Ikke alle rådsbeslutninger i så henseende er kommet til offentlighedens kendskab. Det kunne synes at være en selvfølge, at sognemenigheden skal have væsentlig medbestemmelse om det kunstneriske indhold i deres kirke; alligevel bliver det ofte rejste spørgsmål stående om kunst kan udsættes for en demokratisk afgørelse. Som en fremtrædende billedkunstner udtrykte det: "Jeg frygter, at pyntesygen og angsten for at skabe et anderledes rum, griber om sig, så man putter alt muligt ind i kirken, der ikke har kvalitet". Erik Heide. (Information 2005.)

Men at fremragende danske billedkunstnere arbejder med religiøs kunst – det ved vi. Blandt de fremmeste må nævnes Arne Haugen Sørensen, Erik Heide og Peter Brandes. Sidstnævnte blev i år repræsenteret på Museet for Religiøs Kunst, Lemvig, med en række arbejder der demonstrerede hans optagethed af de væsentlige elementer i kristendommen.

Universitetslektor dr. phil. Steffen Arndal fandt det vigtigt, at kirkearkitektur og bildende kunst i kirkerummene havde en foruroligende karakter og ikke leflede for en hyggestemning i kirkerne med lækre tekstiler og funktionelle, familiære tiltag af forskellig art. Men i nutidens kirkerum var det ikke så meget de fortabte synderes situation der fokuseredes på; derimod prætenderede man at levere rammer om et livsglad fællesskab der kunne skabe velfungerende mennesker, hvorfor lys, liv og paradys fik hovedvægten i rummet. SA: Verdensrum, bevidsthedsrum og kirkerum i Brorsons salmer. (Prf. Bl. no.19 s. 417) Og dermed ramte Arndal faktisk også tendenser, som kirkegængerne kan høre i mange moderne prædikener.

Menighedsrådene og deres opgaver. Kirkeministeriet

Den 14. november blev der afholdt menighedsrådsvalg. Der er i Danmark 2218 sogne. Kun i 242 blev der afholdt afstemningsvalg. I resten af sognene skete udpegningen af rådsmedlemmerne ved såkaldte aftalevalg. Der er hermed tale om en nedgang på ikke mindre end 27 procent i forhold til valget i 1996. Og så var det endda mange steder vanskeligt overhovedet at få folk nok til at tage plads i rådene. (Mr. Bl. no. 10 s. 3ff.) Resultatet kan tolkes som en besked om interesse for menighedsrådenes arbejde. Snakken om "folkevalgte" råd gælder altså kun i et snævert omfang når man ser på de procentuelle tal. Af ovennævnte nummer af Mr. Bl. fremgår det endvidere, at tilslutningen til orienteringsmøder hvor man opstiller lister, havde en talmæssig besked om tilslutning fra befolkningsunderlaget, nemlig 3,2 procent i gennemsnitssagnet. Muligvis havde professor Jørn Henrik Petersen ret i sin betragtning: "Interessen for, hvad menighedsrådene beskæftiger sig med, er enorm ringe og folks viden om det om muligt endnu ringere." (Mr. Bl. no. 5 s. 7.) Eller måske skal man ikke være så pessimistisk og i stedet for udlægge situationen derhen, at folkekirkens medlemmer er såre tilfredse med deres kirke og styringen af den. Stemmeprocenten lå de steder hvor der fandt valg sted, på gennemsnitligt beskedne 17 procent mod 16 procent i 1996. Dagen efter valget udtalte Margrethe Vestager til JP, at hvis tendensen med de mange aftalevalg ikke ændrede sig, kunne der blive tale om et indgreb fra politisk side der forbød den form for afstemning. Ifølge Vestager var de manglende afstemningsvalg farlige for folkekirkens fremtid. Den ringe folkelige optagethed af menighedsrådsvalgene kan sammenlignes med den yderst sparsomme om-

tale i medierne den 1511 og følgende datoer.

Et kuriøst-sørgeligt indslag ved et menighedsrådsvalg sås i Hannerup sogn, hvor Dansk Folkeparti gik til valg på sloganet "Danske kirker for danskere". Præst og menighedsrådsformand stod helt afvisende over for initiativet. TV 2-nyhederne 1910. Resultatet blev skuffende for Dansk Folkeparti, der af 820 afgivne stemmer kun opnåede 33 og ingen mandater. KD 2111. *Nyt på tværs*, udgivet af Tværkulturelt Center, no. 4, kunne oplyse, at i flere sogne blev nydanskere valgt ind i menighedsrådet.

Formanden for Landsforeningen af Menighedsrådsmedlemmer Birthe Lund understregede tidligt med valget for øje vigtigheden af rådernes håndtering af mange praktiske problemer under ændrede samfundsforhold. Således fandt hun det nødvendigt at udbygge samarbejdet sognene imellem og derved virke for et fælles sogneliv til gavn for befolkningssvage områder. Som ovenfor nævnt kan det have sine vanskeligheder at finde personer med lyst til at stille op til menighedsrådsvalgene, hvorfor Lund kunne betegne det som den måske største opgave fremover at finde folk der var parate til at påtage sig en indsats i rådene. (Mr. Bl. no. 1. s. 3.)

Rektor Mogens Lindhardt, pastoralseminariet, var opmærksom på samme problem som Birthe Lund. Han spurgte retorisk om de opgaver der blev stillet medlemmerne var for lidt engagerende. Eller om rådsmedlemmerne lærte for lidt med hensyn til administration, personalepleje og kirkens rolle i det moderne samfund. Lindhardt foreslog, at "menighedsråd skal blande sig i alt" ud fra en tillidsfuld diskussion med mennesker inden for og uden for kirken, altså med basis i en ikke-autoritær holdning. (Kirken, udgivet af Trinitatis kirke, København, s. 8-10.)

Ber. Tid. kunne 2709 oplyse at Margrethe Vestager havde nedsat et udvalg, som skulle forenkle forretningsgangen i menighedsrådene, for som ministeren sagde skulle arbejdet i rådene "nødig reduceres til beslutninger om hvidtekalk og gravetimer."

Universitetslektor Karsten Fledelius lagde overordentlig stor vægt på menighedsrådsinstitutionen. Uden den kunne folkekirken slet ikke fungere, fastslog han; p. t. fremstod folkekirken som en af de kirker der i Europa virkede stærkest på grund af dens "udviklede lokaldemokrati" i menighedsrådene, men sygnede rådene hen "vil forfalde være uundgåeligt". Stiftsbrev (København), no. 4.

Om folkekirkens ledelsesproblematik høres der meget i disse år. Niels Henrik Arendt fandt det betimeligt med en klarere ledelses-

struktur. På den anden side lagde han afstand til en "koncernkirke". Vejen gik over mere indflydelse til de lokale menighedsråd, fremfor en øget centralisering, der netop kunne betyde en svækket indflydelse af de folkelige kræfter og deres ressourcer af frivillig indsats i menighederne. (Nyhedsbrev. Haderslev Stift, september.)

Provst Marianne Christiansen mente at folkekirken havde et organisationsproblem, fordi menighederne var grebet af handlingslamelse på grund af tidens individualisering, der gjorde at fællesskab og handlekraft blev sat i baggrunden. Det viste sig i den ringe missionsinteresse der var i sognene hos præster og lægfolk. Nu gjaldt det om at vække selvtillid hos kirkefolket så det turde handle konkret i en missionssammenhæng. Christiansen foreslog at menighedsrådene, der fungerede som folkekirkens organisationsapparat, løste en væsentlig opgave i den forbindelse. Og hun havde den formodning at menighedsrådsmedlemmer ville opleve det som mere seriøst at virke i lokale, personlige missionsaktiviteter end at beskæftige sig med den megen pålagte administration. (Danmission, no. 1 s. 22-25.) Og det var da vist et nyt synspunkt?

Et problem for menighedsrådene er også at aldersgrænsen er temmelig høj blandt medlemmerne. Men der er en årsag til at yngre mennesker i dag ikke gider tage plads i bestyrelser, nemlig "hvis de ikke er sikre på, at de kan komme til at gøre en forskel", sagde Kaj Bollmann til JP 0511.

Spejder vi efter lovgivningsinitiativer fra kirkeministerens side var der ikke væsentligt at berette. Men heller ikke menighedsrådene selv eller deres landsforening synes at være sprudlende fulde af ideer.

I foråret fremsatte Kristeligt Folkeparti et forslag der skulle indebære, at statens økonomiske støtte til folkekirken ikke først og fremmest skulle være et tilskud til præstelønningerne, men skulle fungere som bloktilskud til kirkegårdenes drift og til bevaringsværdige kirkebygninger. Margrethe Vestager var imod ideen, idet statens støtte efter hendes mening skulle gå på folkekirkens centrale opgaver såsom forkyndelse og sjælesorg, altså at staten betalte kirken netop "som kirke", og ikke først og fremmest sponsorerede dens mere samfundsrelaterede opgaver. Kirkeministerens tale ved præsteforeningens repræsentantmøde. (Prf. Bl. no. 21 s. 474ff.)

. Men hvem har egentlig magten i folkekirken. Er det biskopperne? Kirkeministeriet? Menighedsrådene? Ingen vil vel i dag pege på sognepræsternes store skare. "Mægtige mænd uden magt", hed en

tv-udsendelse 2602 i DR 1. Den handlede om biskopperne, hvis rolle og betydning ofte diskuteres. Biskop Jan Lindhardt udtalte at biskopperne ikke havde megen magt, da den hovedsagelig lå hos kirkeministeriet og dets departementschef. Dr. theol. Sv. Bjerg benyttede lejligheden til at harcellere over at der ikke krævedes større teologiske kundskaber af folkekirkens førstemænd- og kvinder - sarkastisk bemærkede Bjerg at de mestrede ledelse og administration nogenlunde, fordi de sad inde med en så liden magt.

Forholdet mellem præster og menighedsråd kan variere meget fra sogn til sogn. Men at præsterne ofte føler at rådene har for stor indflydelse på det åndelige område, kan en blind mand føle med sin stok. For nok hedder det, at præsten i sin embedsførelse er uafhængig af menighedsrådet, jf. paragraf 37 i loven om menighedsråd, men praksis synes til tider at udvikle sig anderledes. Præsteforeningens bestyrelse har i den anledning haft nogle fremtidsovervejelser. I Sverige kommer menighedsrådene fremover til fungere som arbejdsgivere, og samme tendenser synes at kunne spores i Norge. Derfor vil præsteforeningen nøje følge udviklingen med henblik på de følger det kan få for præstestillingerne med en eventuelt større beføjelser til menighedsrådene. Hovedbestyrelsens beretning. (Prf. Bl. no. 10 s. 205.) På præsteforeningens repræsentantmøde holdt Inge Lise Pedersen et bemærkelsesværdigt foredrag om menighedsrådslovens paragraf 37. Hun var bestemt ikke tilfreds med de praktiske konsekvenser af dens ordlyd. Hun forstod ikke præsternes værn om den; de betalte nemlig en høj pris for deres uafhængighed; desuden bevirkede paragraffen passivitet hos menighederne læs: menighedsrådene. En for bred tolkning bevirkede at rådene ikke så sig i stand til at varetage deres ledelses- og arbejdsgiverforpligtelser over for kirkefunktionærerne. Desuden havde man ingen sanktioner mod en præst der ikke ville samarbejde. Præstens uafhængighed og enegang kom let til at betyde at han/hun sad med hele ansvaret for sognets kirkelige liv – stik imod menighedsrådsbestemmelsernes oprindelige intention. Mere magt til menighedsrådene, foreslog Inge Lise Pedersen, således fandt hun det rimeligt at rådene fik indflydelse på præsternes løndannelse. At hendes foredrag opnåede liden tilslutning blandt præsterepræsentanterne fremgik af udpluk af diskussionen. (Prf. Bl. no. 26 s. 604-611).

I en kronik i JP 1610 plæderede Margrethe Vestager for den opfattelsen, at det var en "værdifuld uorden" at ikke f. eks. menighedsrådene ansatte præsterne men netop kirkeministeriet, fordi ved denne

ordning skabtes der rum i kirken for både folkekirkemedlemmer og præster til i frihed at leve og fungere med deres forskellige opfattelser af kristen tro. Ordningen bidrog til at præsterne ikke var låste af lokale synspunkter, men kunne samle sig om deres væsentligste opgaver just som gejstlige mennesker. Det betød dog ikke at præsterne stod fuldstændigt uafhængige i deres relation til menighedsrådene. Et samarbejde var naturligvis påkrævet.

Lektor ph. d. Lisbeth Christoffersen iagttog en diskrepans mellem folkekirken som et forvaltningsvæsen, styret af kirkeministeriet, og så de folkevalgte menighedsråd. Denne ordning inden for samme system var konflikttruet fordi der ikke eksisterede nogen tydelig adskillelse mellem de to slags legitimitet, idet ministeriet opretholdt "en retlig styring af området, der for længst er forladt i kommunernes ministerium, indenrigsministeriet". (Stiftsbrev (København), no. 3.) Faktisk føler menighedsrådene ofte en vis magtesløshed i forhold til ministeriet – og lægger ikke skjul herpå som det fremgår af læserbreve i Mr. Bl.

Præsterne. Teologien

K.E. Løgstrups tænkning, Jørgen I. Jensens "den fjerne kirke", den liberale teologis tilbagekomst i moderniseret opgave samt postmoderne strømninger har sikkert blandt andre faktorer bevirket – i i hvert fald i vist omfang - at mange mennesker i dag betragter kirken som en bærer af kulturelle, humane, nationale og religiøse traditioner som vi danskere ikke så godt kan være foruden i en multikulturel og pluralistisk tid – og dermed basta. "Kulturkristne", et udtryk der dukker op igen og igen, må opfattes som en karakteristik forskellig fra begreber som "kirkekristne" og "religiøse kristne". Meget kirkelige er de kulturkristne efter egne udsagn ikke. Men som det vist med rette hed i MV no. 1 lederen, om kristne budskaber i den antydede stil: "En fortyndet kulturkristendom uden egentligt åndeligt liv gider de fleste trods alt ikke. Det må være enten-eller." Det gamle udtryk "kirkefremmede" høres stadig af og til, men som en menighedsrådsformand sagde om de såkaldt kirkefremmede så "må man nok sige, at det er vores kristendom, de er fremmede overfor." JP. 1211.

Ingen vil sagtens benægte at kristendommen har været en meget væsentlig inspirationskilde for dansk kultur, hed det hos den mest kendte indvandrerpolitiker Naser Khader. Men at den kristne religi-

on står og skal stå som den eneste i Danmark fandt han mere end tvivlsomt. NK: Folkelighed, kristendom og "nye religioner" i Danmark. (Højskolebladet, 18. maj s. 4). Noteres bør det også at Naser Khader i radioprogrammet "folk og kirke" 0904, omtalte sig selv som "kulturmuslim", og dermed bidrog til at sætte bom for en enøjet opfattelse af islams tilhængere i Danmark.

Et symptom på den voksende interesse for fremmede religioner kunne man iagttage i Politikens Håndbog i Verdens Religioner, et drømmeplot skrevet værk af populært tilsnit med den mildt sagt religionsskeptiske Mikael Rothstein som hovedredaktør. Et afsnit, s. 213-270, om kristendommen var forfattet af religionshistorikeren Tim Jensen. Typisk for Jensens behandling af emnet er en af de indledende bemærkninger: "Kristendommens mytologi, kult og etik er centreret om en mytisk skikkelse, halvt gud, halvt menneske ved navn Jesus Kristus" (s. 213). Om Jesu opstandelse hedder det hos Jensen, at man måske bedst begriber opstandelsestroen ved at sammenligne med mange folks tro på, at rockstjernen Elvis Presley stadig lever (s. 233). "Tendensen i bogen udtrykkes umisforståeligt af Rothstein når han s. 10 skriver "Alle religioner skabes og forvaltes af mennesker". Ganske på samme linje står Tim Jensen; "Uanset hvordan han (Jesus) opfattede sig selv (...) har de kristne til alle tider formet deres billede af ham i overensstemmelse med deres ønsker." (s. 216). Det må konstateres at folk som D. F. Strauss og Ludwig Feuerbach sandelig har sat sig spor.

Folk med fingeren på pulsen i dansk kirkeliv hævder at teologisk debat, for slet ikke at tale om teologisk forskning, ikke agtes meget blandt menighederne og heller ikke hos de unge og yngre præster. Og Præstehøjskolens rektor Niels Thomsen konstaterede at der i disse år i høj grad er tale om en manglende fri debat i folkekirken, og at præsterne ikke er meget for at optræde i opposition til deres biskop. (KD 1901.)

I en teologisk og juridisk kyndig afhandling i Dsk. Kt, no. 8, s.120 - 125, og no. 9, s.121 - 129 (forkerte sidetal i Dsk. Kt.), behandlede Niels Thomsen "Folkekirkens mange dåbssyn". Udgangspunktet var den såkaldte Snedstedsag, der endte med sp. Bent Feldbæk Nielsens afskedigelse. Men Thomsen trak længere linjer. Han så en tendens til en statskirkelig uniformering i kirken når en præst kunne fjernes af læremæssige årsager. Men evangeliets frie løb var i dag hæmmet af biskopper og kirkeministeriet. Megen respekt for biskoppernes endsige ministeriet teologiske duelighed syntes Thom-

sen ikke at have. Han fandt således kirkeministeriets dåbs- og sakramentforståelse, sådan som den var fremkommet under retssagen, mildest talt tåget i dens formuleringer. Thomsen slog kraftigt ned på at ministeriet ikke alvorligt beskæftigede sig med relationen mellem dåb og tro, men nærmede sig en magisk forestilling af dåben. Heller ikke præsterettens dåbssyn fandt han tilfredsstillende, blandt andet fordi den henviste til majoriteten af lutherske teologers dåbsopfattelse. Men her, skrev han, var man gået fra en principiel teologisk argumentation om det lutherske til en kvantitativ argumentation ud fra hvad et påstået flertal mente, altså fra en diskussion om forkyndelsens renhed til en juridisk opfattelse af forkyndelsens praktiske konsekvenser. Ligeledes var han utilfreds med præsterettens formuleringer om hvad dåben var udtryk for; han fandt at der var tale om en symbolisme i forståelsen af dåben fjernt fra det reformatoriske anliggende, og at præsteretten i den sammenhæng hentede sin dåbsopfattelse fra den særlige danske skabelsesteologi. Endvidere manglede han en understregning af at der ved dåben skete noget der havde konsekvenser for troen, idet helliggørelsen forsvandt ud af billedet i præsterettens optik. Det ville sige at man nok talte om troen, men ikke sprængte skabelsesteologiens rammer. Ganske vist repræsenterede præsteretten ikke en så magisk opfattelse af dåben som kirkeministeriet; ikke desto mindre fandt Thomsen også hos den en sakramentalisme, der havde sin årsag i at man tillagde ritualen en urimelig vægt. Faktisk oplevede han at præsteretten var lige så modernistisk i *sit* sigte som Feldbæk Nielsen var i *sit*. Hvad angik vestre landsrets dåbsforståelse, konstaterede Thomsen mere teologisk og nutidigt gods i argumentationen. Men han så dog uklarheder i landsrettens brug af begreber som "tegnhandling og flerdimensionalitet", selvom retten dermed havde ment at kunne på éngang understrege at dåben bygger på Guds frelsesgerning og at løftet fra Gud skulle tilegnes i troen. Til sidst kunne han fastslå, at der eksisterede flere dåbssyn i folkekirken, og det var bedst at vi levede videre med "den tålsomme folkekirke".

Folkekirkenes dåbspraksis vakte også betænkeligheder hos professor Theodor Jørgensen om end ud fra en anden synsvinkel end hos Niels Thomsen. Jørgensen bemærkede dåbsforældres manglende kendskab til kristendommen og ønskede at der blev givet forældrene et i første omgang tilbud om indføring i kristendom, men at tilbudet efterhånden kunne konverteres til et vilkår for dåben af deres barn. Han fandt det ulogisk at folkekirken hævdede princippet om retfær-

diggørelse ved troen alene, men i praksis lod forstå at mennesker blev retfærdiggjorte ved dåben alene. KD kronikken, 1910. Som forventeligt vakte Jørgensens synspunkt en del kritik, således udtalte biskop Søren Lodberg Hvas til Missionsvennen no 21 s. 9, at sådanne tanker måtte opleves som "et utåleligt kirkeligt formynderi". I stedet skulle den kirkelige oplæring bygges på frivillighed.

I Dsk. Kt. no. 25 s. 368-369 uddybede Theodor Jørgensen sit anliggende. For ham var det ildevarslende, at en udbredt opfattelse herskede, hvorefter dåben alene var en sag mellem den enkelte og Gud. For dåben var just funderet i troen på Kristus som mellemmanden. Idet menigheden er Kristi legeme er den involveret i dåben, hvorigennem den døbte bliver medlem af menigheden. På grund af den megen vankundighed var et "forældre Katekumenat" tiltrængt som et institutionaliseret tilbud der kunne føre familierne ind i menigheden. På længere sigt så Jørgensen gerne at forældre Katekumenatet udviklede sig til et selvfølgeligt vilkår i forbindelse med dåben.

Debatten om uddannelsen til og som præst i folkekirken fortsatte. Aktuelt er præstestillingerne i hovedsagen alene åbne for folk med teologisk kandidateksamen efterfulgt af kursus på pastoralseminarierne. Som refereret i *Kirkehistoriske Samlinger* 1999, 1998 - en oversigt, s. 242, har der fra kirkeligt hold i de senere år været rejst en del kritik mod en angiveligt for spinkel forbindelse mellem de to fakulteter og folkekirken, med skylden lagt på universitetsteologien. Samtidig har interessen samlet sig mere og mere om efteruddannelsesinstitutionerne. Denne tendens har hos begge de teologiske fakulteter skabt frygt for en kirkeliggørelse af studierne, og man var fra forskernes side enige om, at folkekirken ikke skulle bestemme de teologiske uddannelsers struktur på universiteterne. Hertil studieleder Else K. Holt i artiklen *Efter evalueringen*. (Nyhedsbrev. Det teologiske Fakultet. Aarhus, no. 1, s. 31)

Rektor for Præsternes Efteruddannelse dr. theol. Ole Jensen foretog i Prf. Bl. no. 16-17 s. 354-357, en slags evaluering af institutionen. Jensen fastslog, at der var almindelig konsensus om nødvendigheden af Præsternes Efteruddannelses virksomhed. Han henviste til at tiden forandrede sig så hurtigt, så hverken de nye præster eller menighedsrådene var ganske på det rene med, hvori præstens forpligtelser egentlig bestod. Just den situation ville institutionen prøve på at afhjælpe. Forskellen til de teologiske fakulteter og pastoralseminarierne lå i at man betragtede kursisterne netop som fungerende præster i sognene. Som en særlig værdi fremhævede Jensen, at på

hans institution kunne præsterne foretage en såre vigtig udveksling af erfaringer, og det da også var at intentionen at kurserne skulle "være præget af ånden i det klassiske, fagligt lødige præstekonvent."

Sp. Allan Graugaard Nielsen konstaterede at folkekirken ikke var det mindste interesseret i Menighedsfakultetet, der hvilede på evangelisk-luthersk grund, men i stedet var uhyre optaget af at dens præster blev uddannet af de to konfessionsløse fakulteter. Resultatet var at mange troende unge blev skræmt bort fra at tage en gerning op i kirkens tjeneste. (KD 2302.)

Den 22. marts døde professor dr. theol. Leif Grane. Med Granes død mistede dansk teologi en internationalt anerkendt lutherforsker og en sjældent vidtfavnende kirkehistoriker. Foruden sit virke som en højt respekteret og inspirerende universitetslærer fremstod han som en skarp og kyndig debattør i den folkekirkelige debat ud fra en luthersk grundholdning med udtalt skepsis over for kirkelig aktivisme og hvad han betragtede som uigennemtænkt økumenik på konference- og organisationsplan. Med hensyn til en bredere vurdering af Granes person og forskning henvises der til tidsskriftet *Fønix*, no. 3, hvor venner og kolleger til afdøde har leveret fremragende små bidrag.

Søren Kierkegaard-interessen synes usvækket. Opsigt vakte forskningslektor lic. teol. Joakim Garffs store Kierkegaard-biografi *SAK*, Gads forlag. Det er længe siden at et teologisk værk har mødt en så omfattende, velvillig modtagelse hos alle professionelle kritikere.

Den 29. juli kunne KD som forsideoverskrift oplyse, at stadig færre unge melder sig til universiteternes teologistudium. Tendensen betyder at fakulteterne i København og Århus vil råde over færre pengemidler til undervisning og forskning, og at der i løbet af nogle år kan opstå en præstemangel. Til billedet hører også, at cirka halvtreds procent af de unge teologer opgiver studiet, en procentdel der er høj sammenlignet med frafaldet ved de andre fakulteter.

Baptistkirken driver et præsteseminarium i Tølløse.. De studerende ved denne institution modtager ikke SU, hvilket har medført en årelang konflikt mellem baptisterne og undervisningsministeriet. Ministeriets negative afgørelse har ikke givet anledning til en generel påtale fra ombudsmandsside. (Hertil Folketingets Ombudsmands skrivelse af 250200, J. nr. 1998-1667-73). Seminariets rektor cand. teol. Bent Hylleberg kritiserede ministeriet for bl.a. at henholde sig til at seminariets uddannelse ikke var videnskabelig funderet, hvilket man fra baptistisk side heller ikke havde postuleret, da institutionen måt-

te sammenlignes med lærerseminarierne og der i øvrigt blev ydet SU på forskellige uddannelsesniveauer. Hylleberg hævdede, at baptisterne var blevet behandlet diskriminerende og at det ministerielle afslag var utilfredsstillende for de frikirkelige kredse som helhed. (KD 0209).

Tonen mellem de alternative teologiske uddannelser og de etablerede fakulteter synes skærpet i de senere år. DBI og Menighedsfakultetet mener, at den statslige uddannelse nærmest har monopolkarakter. Meget velvilligere kan frikirkerne ikke se på problemet jf. ovenstående sag vedrørende baptisternes uddannelse. Spørgsmålet er på længere sigt om de to teologiske fakulteter alene kan kvalificere til en uddannelse efter meget høje kriterier. Præstemangel har jo til tider åbnet vej for ikke-universitetsuddannedes adgang til embeder i folkekirken.

Et ivrigt debatteret emne i 1999 blandt folkekirkepræster var den kendsgerning at et større antal præster i mere befolkningsrige sogne blev rykket op i 34. lønningsklasse. Det nævnte advancement gjaldt mærkværdigvis alene kirkebogsførende sognepræster. Diskussionen var til tider stærkt følelsespræget. Den tekniske begrundelse for løndifferentieringen skal ikke her kommenteres. Ej heller de fagforeringsmæssige perspektiver. Derimod vil jeg henvise til en spændende artikel af lektor ph. d. Kirsten Bregn, der i Prf. Bl. no. 7, s. 130-134 argumenterede for det lidet hensigtsmæssige i at give en differentieret løn til præster, da deres arbejde havde en karakter der ikke uden videre kunne sammenlignes med andre jobs, og hvor der i det kirkelige apparat ikke eksisterede en ledelse som kunne afstikke bestemte organisatoriske retningslinjer for det præstelige virke. Endvidere satte Bregn spørgsmålstejn ved om tidens kursusfilosofi og managementteorier med hensyn til effektivitet kunne være incitamenter for en præstegerning.

Leif Bork Hansen-sagen

Det principielt vigtige juridiske og teologiske forløb vedrørende sp. Leif Bork Hansen fortsatte. Den 2. februar kunne TV 2 i sine regionalnyheder meddele, at Lyngby Politi havde besluttet på ny at rejse tiltale mod Bork Hansen på grund af dennes vedvarende initiativer i forbindelse med at skjule serbiske asylansøgere fra Østslavonien. Retssagen blev fastsat til den 11. april. Til EB 1104 udtalte medlem af Københavns Borgerrepræsentation Finn Rudaizky, at vel var det

diskutabelt at skjule folk hvis ansøgninger om asyl var afslået af flygtningenævnet. "Men samvittighedssager er lakmusprøve for den demokratiske retsstat." Endvidere undrede Rudaizky sig over at aleanen Bork Hansen blev jagtet af myndighederne, når det var kendt for den anklagende instans at talrige andre navngivne mennesker havde hjulpet serberne materielt.

Dommen over præsten blev bare en bøde på 2500,- kr. Ifølge Information 1204 var det ifølge den juridiske dommer i sagen dens særlige karakter samt "det humanitære sigte" med præstens initiativer der gjorde, at han slap med en pengebod. Bork Hansen var lykkelig over udfaldet og udtalte eksalteret om aftenen til DR 1, at "det er en stor dag for Danmark". I øvrigt mente han, at hans holdning gav livet mening. Det var jo samhörigheden og ikke lovene der skulle stå som det højeste for mennesker – en indstilling der var helt forskellig fra den anarkisme som han blev beskyldt for at repræsentere. Men præsten jubledede for tidligt, 2504 kunne TV Lorry nemlig oplyse, at statsadvokat Erik Merlung havde anket dommen i Lyngby ret. Til den karismatiske ugeavis *Udfordringen* udtalte Bork Hansen 0405, at det i højere grad var samvittigheden der nu skulle dømmes end just ham, og dersom staten dømte samvittigheden burde stat og kirke separeres. I bladet *Kirkeligt Centrum* no. 2 s. 14, skrev sp. Svend Aage Kristoffersen, at ud fra en folkekirkelig synsvinkel var sagen ganske overflødig, da der forelå en samvittighedshandling, og ifølge Luther var samvittigheden den afgørende instans. Skete der imidlertid en domfældelse ved den statslige instans gjorde staten sig til herre over samvittigheden. Problemet med folkekirke - stat fandt Kristoffersen var svær at håndtere, da kirke, folk og stat i Danmark levede i en slags symbiose; men den folkekirkelige frihed måtte givet fastholdes i forholdet til staten; en adskillelse mellem de to parter var følgelig ikke så enkel som Bork Hansen syntes at tolke den.

Den 30 oktober var præsten glad igen. Østre Landsret skærpede bødestraffen til 7500 kr., men han undgik en fængselsdom, der sikkert havde medført afskedigelse. Til TV 2 lod både Margrethe Vestager og biskop Liselotte Rebel forstå at de ikke ville foretage tjenstlige sanktioner mod Bork Hansen.

*

På tærsklen til det tredje årtusinde viste folkekirken og de omgivel-

de kirke- og religionssamfund ikke nogen revolutionære tendenser der pejlede forandringer af væsentlig grad i forholdet til statsmagten og samfundet i øvrigt. Den stigende individualisering, uviljen mod religiøs autoritet hvor man komponerede sin egen religion, fortsatte; ikke desto mindre må man sige at udviklingen gik sin ret stille gang, sådan som vi har iagttaget det i Danmark i årevis. Dermed være naturligvis ikke antydning at året der gik var interesseløst for samtidshistorikeren. Kun synes folkekirken mere end nogensinde indstillet på at fungere på modernitetens principper i sin vidtgående tolerance, når man ser bort fra ikke meget slagkraftige grupper. Kaster man som kirkehistoriker blikket bare halvtreds år tilbage er forskellen mellem dengang og nu frapperende. Som det mest slående eksempel må nævnes den stigende indvandring fra Afrika, Mellemøsten og Asien, der mere og mere optager de kristne samfund i hele Europa og skaber en ny problematik. Danmark er som det gang på gang fremhæves ved at blive ikke bare et multietnisk, men også et multikulturelt land. Man kan ikke forestille sig, at den situation vil gå sporeløst hen over folkekirken og frikirkerne og folket som helhed. Debat og sporadiske initiativer vil givet ikke være tilstrækkelige. En ny form for selvbesindelse kan blive påkrævet for den enkelte, folket og kirken.